

UiO : **Det juridiske fakultet**

Barns rett til beskyttelse mot psykisk vold i trossamfunn

En vurdering av den nye trossamfunnsloven i lys av barns rett til beskyttelse mot psykisk vold og trossamfunns rett til religionsfrihet.

Kandidatnummer: 578 / 655

Leveringsfrist: 25. november 2020

Antall ord: 22 463

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Tema og problemstilling.....	1
1.2	Aktualitet	2
1.3	Avgrensninger	4
1.4	Rettskilder og juridisk metode.....	4
1.4.1	Grunnloven og menneskerettighetene.....	5
1.4.2	Generelle kommentarer fra FNs Barnekomite	6
1.4.3	Ny lov om trossamfunn og forarbeidene til denne.....	6
1.4.4	Empiri.....	7
1.5	Fremstillingen videre	7
2	HISTORIER FRA BARN I TROSSAMFUNN.....	9
2.1	Hjelpekilden.....	9
2.2	Barneombudet.....	10
2.3	Negativ sosial kontroll.....	11
2.4	Demonutdrivelse.....	11
3	BARNETS RETT TIL VERN OM SIN PERSONLIGE INTEGRITET OG VERN MOT PSYKISK VOLD.....	14
3.1	Psykisk vold.....	14
3.2	Særlige former for psykisk vold i trossamfunn	16
3.3	Hvem har det rettslige ansvaret for å verne barn mot psykisk vold?	17
3.3.1	Statens generelle plikt til å ivareta menneskerettigheter	17
3.3.2	Statens særskilte plikt etter Grl. § 104 tredje ledd	18
3.3.3	Statens særskilte plikt etter barnekonvensjonen.....	19
3.3.4	Delkonklusjon	21
4	RETTE TIL RELIGIONSFRIHET FOR TROSSAMFUNN.....	22
4.1	Hva er retten til religionsfrihet?.....	22
4.2	Hva menes med retten til religionsfrihet for trossamfunn?	25
4.3	Retten til religionsfriheten kan begrenses	26
4.4	Vilkår for begrensning av retten til religionsfrihet.....	28
4.4.1	Barnets beste	30
5	VIL DEN NYE TROSSAMFUNNSLOVEN GI BARN BEDRE BESKYTTELSE MOT PSYKISK VOLD I TROSSAMFUNN?	32

5.1	Lov om trudemssamfunn og ymist anna	32
5.1.1	Rett til å drive religiøs virksomhet.....	33
5.1.2	Registrering.....	33
5.1.3	Tilskudd.....	34
5.1.4	Rapportering og tilsyn.....	35
5.1.5	Hvordan har denne loven fungert?	35
5.2	Ny lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven)	36
5.2.1	Vilkår for registrering av trossamfunn	37
5.2.2	Tilskudd.....	37
5.2.3	Vilkår for å nekte eller trekke tilbake registrering	42
5.2.4	Rapportering og tilsyn.....	43
5.2.5	Barnets rett til å bli hørt	45
5.2.6	Den nye trossamfunnslovens side til religionsfrihet	46
5.2.7	Gir bestemmelsene i den nye trossamfunnsloven barn tilstrekkelig beskyttelse mot psykisk vold?	53
5.3	Konklusjon.....	56
6	 RETTSPOLITISKE BETRAKTNINGER.....	57
6.1	Vår vurdering av den nye trossamfunnsloven	57
6.1.1	Barns rett til å bli hørt	58
6.1.2	Håndheving ved rapportering og tilsyn.....	58
6.2	Forslag om forbud mot psykisk vold i trossamfunn	60
6.2.1	Vil en lovregulering av forbud mot psykisk vold mot barn være et lovlig inngrep i religionsfriheten?	61
6.3	Legaldefinisjon av psykisk vold	63
6.4	Manglende fokus på psykisk vold i trossamfunn	64
	LITTERATURLISTE	FEIL! BOKMERKE ER IKKE DEFINERT.

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Denne masteroppgaven behandler forholdet mellom statens plikt til å beskytte barn mot psykisk vold i trossamfunn og statens plikt til å sikre trossamfunns rett til religionsfrihet.

Barn har grunnleggende rettigheter på alle områder det beveger seg i. Dette gjelder også når de er en del av et trossamfunn.

Barn har rett til beskyttelse fra psykisk vold etter FNs konvensjon om barnets rettigheter (barnekonvensjonen) art. 19 og Grunnloven § 104. Ny lov om trossamfunn, Lov av 24. april 2020 nr. 31 om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven), trer i kraft 1. januar 2021.¹ I forarbeidene til den nye trossamfunnsloven uttrykkes det at Norge skal være et “livssynsåpent samfunn” hvor man støtter aktivt opp om ulike tros- og livssynssamfunn.² I Norge er det samtidig slik at barn ofte blir identifisert med foreldrenes religion.³ Dette kan medføre at barns individuelle rettigheter svinner hen i forhold til gruppens interesser.⁴ I denne oppgaven ønsker vi derfor å sette fokus på barnets individuelle rettigheter og undersøke om de blir tilstrekkelig ivaretatt i trossamfunnet.

Hovedproblemstillingen i oppgaven er:

Gir den nye trossamfunnsloven barn tilstrekkelig beskyttelse mot psykisk vold i trossamfunn?

For å undersøke dette vil ytterligere to problemstillinger belyses:

- i. Hvor langt rekker statens forpliktelse til å beskytte barn mot psykisk vold i trossamfunn?**
- ii. Kan rekkevidden av retten til religionsfrihet begrenses av hensyn til statens plikt til å sikre barns beskyttelse mot psykisk vold i trossamfunn?**

---

¹ Jf. res. 24 april 2020 nr. 855, med unntak av § 6 annet ledd

² Prop.130 L (2018-2019) s. 9 og 11

³ Köhler-Olsen (2012) s. 534

⁴ Ibid s. 535

1.2 Aktualitet

Omtrent 80 % av Norges befolkning er tilknyttet et tros- eller livssynssamfunn.⁵ Det er derfor nærliggende å anta at en stor andel av norske barn er med i trossamfunn. Barn er en særlig sårbar gruppe fordi de er avhengig av voksne. Denne sårbarheten kan gjøre dem særlig utsatt for vold.⁶ Fra flere aktører og instanser i samfunnet har det blitt hevdet at barn kan bli utsatt for psykisk vold i trossamfunn. Disse vil vi gjennomgå i denne oppgaven.⁷

Det finnes derimot ikke en fullstendig oversikt over barns situasjon i trossamfunn i Norge. Det er også lite forskning på barns psykiske helse i trossamfunn og det er derfor ikke mulig å vise til et representativt og fullstendig bilde av dagens situasjon. Vi har likevel valgt å fokusere på funnene i rapportene utarbeidet av Hjelpeskilden og Redd barna, og Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll.⁸ Vi har også i samtaler med barneombudets fagsjef, Camilla Kayed, fått innblikk i hvilke saker og problemstillinger Barneombudet jobber med. For å kunne aktualisere problemstillingen vår har vi derfor valgt å trekke frem deler av materialet som fremstår typisk og spesielt egnet som illustrasjon, og vi vil deretter drøfte dem som eksempler videre i oppgaven. I kapittel 2 vil vi presentere materialet vi har fått tilgang til.

Vi vil ikke påstå at psykisk vold er et problem i alle trossamfunn. Mange barn har en god og trygg oppvekst i trossamfunn og det kan også være positivt for barns psykiske helse å ha en tro.⁹ Vi ønsker ikke at oppgaven vår skal brukes til å danne en generell skepsis til trossamfunn, da det ikke er grunnlag for dette. Vi ønsker heller ikke å utpeke spesifikke trossamfunn som særlig problematiske. Historiene er hentet fra mennesker fra flere ulike kristne trossamfunn. Vi har derfor begrenset oss til å se på denne type trossamfunn, men drøftelsene vil i de fleste tilfeller være anvendelige for andre religiøse samfunn også.

Psykisk helse har i nyere tid fått større oppmerksomhet, både blant fagfolk og i samfunnet ellers. Det forskes stadig på barns utvikling, og vi lærer at forhold vi tidligere har akseptert som normale, ikke lenger gjenspeiler samfunnsoppfatningen. Det er for eksempel ikke så alt for lenge siden fysisk avstraffelse var en vanlig del av barneoppdragelsen. På grunn av økt

---

⁵ SSB (2019), 3 686 715 personer er en del av Den norske kirke og 678 433 i andre trossamfunn

⁶ Dokument 16 (2011-2012) punkt 32.5.5

⁷ Hjelpeskilden, Redd Barna, Barneombudet Kompetanseteamet mot negativ sosial kontroll, m.fl.

⁸ Hjelpeskilden Norge er en frivillig organisasjon som yter hjelp og støtte til mennesker i problematiske religiøse bruddprosesser. Kompetanseteamet er et nasjonalt tverretattlig fagteam under barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.

⁹ Fugelli (2014) s. 384

kunnskap om hvordan fysisk vold er skadelig for barns psykologiske utvikling, er dette nå forbudt.¹⁰

Ny lov om trossamfunn trer i kraft 1. januar 2021.¹¹ Det er derfor interessant å stille spørsmålet om den vil medføre en endring for barns rettigheter, herunder deres krav på beskyttelse mot psykisk vold. De forhenværende lovene er opptil 40 til 50 år gamle, og samfunnet har gjennomgått store forandringer på denne tiden. Norge har på tros- og livssynsområdet blitt mer mangfoldig, og har blant annet avvirket statskirkeordningen.¹²

Videre har samfunnet fått bedre kunnskap om hvordan ulike former for vold kan skade barn. I tillegg har det blitt et større fokus på at barn bør ha en plass i menneskerettighetene og gis særlig vern på noen områder.¹³ Dette var blant annet bakgrunnen for utviklingen av Grl. § 104, som gjenspeiler noen av barns rettigheter som stadfestes i barnekonvensjonen. Barn har med andre ord fått et sterkere menneskerettslig vern, uten at noe av dette gjenspeiles direkte i dagens tros- og livssynslover. For denne oppgaven er det derfor interessant om lovgiver i utviklingen av den nye loven om trossamfunn har tatt hensyn til å beskytte barn mot psykisk vold.

Problematiske forhold og hendelser i det som ofte refereres til som “lukkede trossamfunn” har med jevne mellomrom vært gjenstand for debatt i media. I november 2020 publiserte NRK dokumentarserien “Brennpunkt: Guds utvalde”, hvor de undersøkte kritikkverdige forhold i flere trossamfunn. Det har igjen skapt store debatter, både om hvorvidt disse historiene er representative for trossamfunnene og hvorfor myndighetene eventuelt ikke tar tak i de kritikkverdige forholdene. I et intervju med den kristne dagsavisen, Vårt Land, som omhandler episoden om eksklusjonspraksisen i Jehovas Vitner, uttrykker Barne- og familieminister Kjell Ingolf Ropstad bekymring for praksisen. Videre sier han at *“de har rett til å praktisere interne leveregler og retningslinjer som har en religiøs begrunnelse, også slik religiøs praksis andre kanskje ikke forstår eller liker”*. Han påpeker imidlertid at den nye trossamfunnsloven vil tydeliggjøre kravene for økonomisk støtte.¹⁴

Tidligere i høst publiserte Vårt Land en artikkel med tittelen “Vil nekte statsstøtte til trossamfunn som truer med helvete”. Det var blant annet Holistisk Forbund som stod bak artikkelen og mente at *“å true barn med fortapelse er en form for psykisk vold”*. Til dette svarte blant

---

¹⁰ Bl. § 30 (3)

¹¹ Jf. res. 24 april 2020 nr. 855, med unntak av § 6 annet ledd

¹² Prop.130 L (2018-2019) punkt 1.1.1

¹³ Dokument 16 (2011-2012) punkt 32.5.1

¹⁴ Johansen (2020)

annet representant fra Jehovas Vitner at de ikke har en skremmende praksis på dette området. Videre uttalte biskop Halvor Nordhaug at det er “helt useriøst” at staten skal gå inn å bestemme hva som “er legitimt å tro”.¹⁵

1.3 Avgrensninger

Hovedproblemstillingen i oppgaven dreier seg om forholdet mellom barns rettigheter og trossamfunnets rett til religionsfrihet. Vi skal se på hvordan deler av religionsutøvelsen kan forstås som psykisk vold. I noen tilfeller er også en del av forkynnelsen å regne som psykisk vold. I dette kunne det vært spennende å vurdert forholdet til ytringsfriheten, men vi har valgt å fokusere på retten til religionsfrihet. Vi avgrenser derfor mot ytringsfriheten.

Ettersom oppgaven omhandler barn, er det naturlig å stille spørsmål om hvilken rolle foreldrenes har i problemstillingen. Det ville vært nærliggende å drøfte foreldrenes ansvar i større grad. Dette kommenteres kun kort. Ettersom utgangspunktet for drøftelsen er å vurdere den nye trossamfunnsloven, og dens virkning på trossamfunn, avgrenser vi mot foreldrenes eventuelle ansvar og kommer ikke til å ta for oss dette i oppgaven.

Psykisk vold mot barn har også en strafferettslig side. Hvorvidt straffebestemmelser bidrar til å verne barn mot psykisk vold i trossamfunn er et interessant og relevant spørsmål. Likevel begrenser denne oppgaven seg til å se på bestemmelsene den nye trossamfunnsloven. Aktuelle straffebestemmelser vil derfor ikke vurderes.

Psykisk vold er også tett knyttet sammen med barns rett til god helse i barnekonvensjonen art. 24 og barns rett til utvikling i art. 6. Disse rettighetene kan bidra til å forplikte staten til å ta lovgivningsmessige tiltak for å hindre praksiser som er skadelige for barns psykiske helse. Vi har likevel valgt å sette fokuset på barnekonvensjonen art. 19, da denne i seg selv gir et sterkt vern mot psykisk vold. Barns rett til helse og utvikling vil derfor ikke bli vurdert i oppgaven.

1.4 Rettskilder og juridisk metode

For å undersøke hvorvidt den nye trossamfunnsloven gir barn bedre beskyttelse mot psykisk vold vil vi med utgangspunkt i menneskerettighetene og hovedsakelig Grunnloven, EMK og barnekonvensjonen oppstille vernet mot psykisk vold samt retten til religionsfrihet. Videre vil vi naturligvis ta for oss trossamfunnsloven og forarbeidene til denne i tillegg til å vise til dagens lovgivning for trossamfunn for å illustrere forskjellene.

---

¹⁵ Thon (2020)

Vi vil her knytte noen bemerkninger til relevante rettskildespørsmål og metodiske utfordringer for denne oppgaven.

1.4.1 Grunnloven og menneskerettighetene

Ulike bestemmelser i Grunnloven og i menneskerettighetene inkorporert gjennom menneskerettsloven er sentrale rettskilder for å kunne besvare underproblemstillingene i denne oppgaven.¹⁶

Barns rett til beskyttelse mot psykisk vold reguleres av barnekonvensjonen artikkel 19 og Grunnloven § 104 tredje ledd om barns rett til integritet. Retten til religionsfrihet er stadfestet i Grl. § 16, Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) artikkel 9, Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 18 og barnekonvensjonen artikkel 14.

Etter den juridiske metoden slik Høyesterett anvender den, skal grunnlovsbestemmelser gå foran ordinære lovbestemmelser ved motstrid.¹⁷ Fordi noen menneskerettigheter har grunnlovsnivå blir spørsmålet hvordan grunnlovsbestemmelsene skal tolkes i forhold til menneskerettighetene inkorporert i menneskerettsloven.

Menneskerettighetsutvalget¹⁸, også kalt Lønningsutvalget, som vurderte om og hvilke menneskerettigheter som skulle være en del av Grunnloven, oppstiller to typetilfeller av tolknings-spørsmål. Det første typetilfellet er spørsmålet om rekkevidden av menneskerettslig vern dersom en menneskerettighet i Grunnloven gir et ulikt vern enn det som fremkommer av den samme rettigheten inkorporert via menneskerettighetsloven. Da mener utvalget at ifølge praksis skal det alternativet som gir individet best vern velges, uavhengig om det er grunnlovsbestemmelsen eller ei.¹⁹ Det er ikke ment å gi et svakere vern til menneskerettighetene som tas inn i Grunnloven enn det som følger av konvensjonene.²⁰ Ut i fra rettspraksis og juridisk teori ser det ut til at grunnlovsbestemmelsene skal “tolkes i lys av” de internasjonale parallelle menneskerettighetene.²¹

---

¹⁶ Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven), heretter omtalt som mrl.

¹⁷ Se for eksempel HR-2016-2554-P avsnitt 66

¹⁸ Dok.nr.16 (2011-2012) Rapport fra menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven

¹⁹ Ibid. s. 48

²⁰ Føllesdal (2017) s. 76

²¹ Føllesdal (2017) s. 76

Det andre typetilfellet er når to ulike menneskerettigheter må avveies opp mot hverandre fordi det foreligger en konflikt mellom dem. Utvalget viser til at det i rettspraksis alltid foretas en avveining, eller balansering av de ulike rettighetene, uavhengig av om den ene menneskerettigheten har grunnlovsrang. Dette er også forutsatt av de internasjonale konvensjonene Norge er forpliktet av.²²

1.4.2 Generelle kommentarer fra FNs Barnekomité

FN utformet i 1989 en egen konvensjon for å styrke barns menneskerettigheter, barnekonvensjonen. Norge ratifiserte konvensjonen i 1991, og etter en endring av menneskerettsloven § 2 i 2003, fikk barnekonvensjonen samme rettskildemessig status som EMK, ØSK og SP. Barnekonvensjonen gjelder med dette som norsk lov og må vurderes i alle spørsmål som gjelder barns rettigheter og rettsstilling i Norge.²³

FNs barnekomité utgir generelle kommentarer (general comments) om tolking av enkelte artikler i barnekonvensjonen eller særlig viktige spørsmål. For å tolke innholdet i bestemmelsene i barnekonvensjonen vil det være relevant for oss å ta i bruk disse generelle kommentarene.

Høyesterett har i en rekke saker lagt til grunn at generelle kommentarer fra barnekomiteen er en relevant rettskilde når innholdet i en konvensjonsforpliktelse skal fastlegges.²⁴

Hvor stor vekt uttalelsene skal ha, vil avhenge av hvor godt forankret de er i konvensjonsteksten, jf. HR-2018-2096-A (14). Førstvoterende skriver at man må vurdere om uttalelsen må ses som en tolkningsuttalelse, eller mer som en anbefaling for optimal praksis på konvensjonens område. En tolkningsuttalelse utgjør en relevant rettskilde, mens man skal være mer forsiktig med å benytte seg av anbefalinger om implementeringspraksis som rettskilde.²⁵

1.4.3 Ny lov om trossamfunn og forarbeidene til denne

Ny lov om trossamfunn, (trossamfunnsloven), trer i kraft 1. januar 2021.²⁶ Ved lovtolkningen vil vi imidlertid kun ha forarbeidene å støtte oss på, og vi kan derfor ikke si sikkert hvordan loven vil fungere i praksis.

---

²² Dok. 16 (2011-2012) s. 48

²³ Bendiksen, Haugli (2018) s. 31-32

²⁴ HR-2018-2096-A avsnitt 14, jf. Rt-2015-1388 avsnitt 151 og Rt-2009-1261 avsnitt 44

²⁵ Førstvoterende viser til plenumsdommen i Rt-2015-1388 avsnitt 151 flg. og til Rt-2009-1261 avsnitt 44.

²⁶ Jf. res. 24 april 2020 nr. 855, med unntak av § 6 annet ledd

Forarbeidene²⁷ til den nye loven gir en nyttig redegjørelse av fortidens, nåtidens og fremtidens rettsstilling for barn (i Norge). Vi vil derfor benytte denne rettskilden for å belyse samfunnsaktuelle og rettslige diskusjoner som er vurdert i forarbeidene.

1.4.4 Empiri

Personlige meddelelser

Gjennom samtaler med fagpersoner har vi innhentet deler av informasjonen vi bruker i denne oppgaven. Vi har møtte i september fagsjef i Barneombudet, Camilla Kayed, for samtale om problemstillingen. I forlengelse av dette fikk vi i oktober innsyn i anonymiserte saker barneombudet har fått inn om psykisk vold mot barn i trossamfunn. Vi har også snakket med Hilde Langvann, leder av “Hjelpekilden” om deres arbeid. Hjelpekilden er en frivillig organisasjon som yter hjelp og støtte til mennesker i problematiske religiøse bruddprosesser.

Vi har også hatt møte med Den norske kirke og Norges Kristne Råd, men har ikke brukt innhold fra disse møtene i oppgaven.

Rapporter og undersøkelser

Store deler av faktagrunnlaget vårt kommer fra rapporter fra Hjelpekilden og Redd Barna, og fra Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll. Vi har i noen tilfeller også vist til innhold i nyhetsartikler, både reportasjer og debattartikler.

Vi har også vist til en historie fra biografien til Anders Torp, sønn av pastor for Oslokirken Jan-Aage Torp.

1.5 Fremstillingen videre

I den videre fremstillingen vil vi i kapittel 2 ta for historiene fra barn i trossamfunn. I kapittel 3 følger en redegjørelse for hva psykisk vold er og statens plikt til å beskytte barn mot dette. Deretter presenteres trossamfunnets rett til religionsfrihet og hva som skal til for å begrense denne i kapittel 4. I kapittel 5 tar vi for oss endringene i den nye trossamfunnsloven og undersøker om loven gir barn et tilstrekkelig vern mot psykisk vold i trossamfunn, og hvorvidt til statens forpliktelser oppfylles i loven. Her vil også rekkevidden av trossamfunnets rett til reli-

---

²⁷ NOU 2013:1 Det livssyns åpne samfunn, Prop.130 L (2018–2019) Lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven) og Innst.208 L (2019-2020) Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om Lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven)

gionsfrihet avveies mot bestemmelsene i den nye loven. Til slutt i kapittel 6, vil vi knytte noen rettspolitiske bemerkninger til konklusjonen.

2 Historier fra barn i trossamfunn

2.1 Hjelpekilden

Hjelpekilden yter hjelp og støtte til mennesker i problematiske religiøse bruddprosesser. Leder av Hjelpekilden, Hilde Langvann, forteller at en stor andel av menneskene som tar kontakt med dem har psykiske plager som angst, posttraumatisk stresslidelse og depresjon. De knytter plagene til en vanskelig oppvekst i karismatiske eller lukkede trossamfunn. Ved å bryte ut fra disse trossamfunnene har mange mistet hele sitt familiære og sosiale nettverk. Hun forteller at et betydelig antall også oppgir å være ufør på grunn av disse plagene, og at hun nå arbeider med å samle inn statistikk på dette.²⁸ Langvann forteller at unge voksne i hovedsak tar kontakt etter at de har flyttet hjemmefra. Dette er fordi de ikke har turt å bryte med trossamfunnet som barn eller ungdommer.

Sammen med Redd Barna har Hjelpekilden utarbeidet en rapport om barn som har brutt med strenge religiøse miljøer. Rapporten har tittelen “Små sko - stor tro” og ble publisert i 2019. I rapporten beskriver unge voksne mellom 18-30 år hvordan det var å vokse opp i strenge religiøse miljøer. Historiene kommer fra utbrytere som har vært i kontakt med organisasjonen Hjelpekilden.²⁹

De som tar kontakt forteller om en oppvekst preget av sterk negativ sosial kontroll³⁰, hvor mange opplevde at de måtte leve et dobbeltliv, et liv i menigheten og et liv utenfor.³¹

Som barn ble de fortalt at verden utenfor menigheten var styrt av onde krefter, noe som gjorde dem skeptiske til å ta kontakt med mennesker utenfor menigheten. Dette gjaldt også mennesker som ønsker å hjelpe, slik som for eksempel helsesøster på skolen.³²

Flere forteller at de har måttet la seg avhøre om seksualiteten sin overfor menigheten. De beskriver dette som både ydmykende og ubehagelig.³³

I rapporten forteller de om hvordan framstillinger av helvete og dommedag skremte dem:

---

²⁸ Langvann (2020)

²⁹ Hjelpekilden (2019) s. 3

³⁰ Ibid s. 14

³¹ Ibid s. 17

³² Ibid s. 9 og 7

³³ Ibid. s 16

“I mitt liv er det mye trusler. Vi lærer om straff fra Gud, om onde krefter som kan gjøre oss syke, gi oss feil tanker og føre oss til fortapelse. Dette gjør at jeg ofte er redd, samtidig som det er vanskelig å snakke om hvorfor”.³⁴

Det fortelles også om ansvarsfølelse, skam og dårlig samvittighet som følge av troen på at dommedag snart skulle komme:

“Jeg gråt mye for mine klassekamerater og elevene på skolen, fordi det var virkelig for meg at de kom til å brenne i helvete. Min største motivasjon var å redde sjelen deres, men også det å være en ‘god’ kristen. Jeg fikk dårlig samvittighet og kjente på en skamfølelse om jeg ikke evangeliserte ofte nok.”³⁵

Mange ble oppfordret til å bruke tiden fram til dommedag til å misjonere eller jobbe med forholdet sitt til gud, fremfor å starte på en utdanning etter grunnskolen. De forteller at de også selv var skeptiske til å ta høyere utdanning eller bruke tid på ting som å ta førerkortet.³⁶

“Jeg lever i et miljø som tror på dommedag, og at Gud i nær fremtid vil dømme og straffe de som ikke følger han – og så innføre et paradys. Dette betyr at jeg kan ha vanskelig for å se hva som er vitsen med for eksempel å ta utdanning eller å legge fremtidsplaner.”³⁷

2.2 Barneombudet

Vi har også fått innsikt i noen av sakene Barneombudet har fått inn om temaet. Sakene er stort sett fra voksne som enten står utenfor trossamfunn eller tidligere har vært med. Mange av sakene gjelder bekymringer for «lukkede» trossamfunn, hvor barna i større eller mindre grad blir utsatt for sosial kontroll. Det handler om at barn ikke får omgås andre barn utenom menigheten, og samfunnet utenfor blir sett på som farlig. I noen tilfeller anser trossamfunnet myndighetene som styrt av “djevelen”. Problemer skal derfor helst løses internt, også når det gjelder potensielle lovbrudd. Flere forteller om mange regler, tankekontroll og indoktrinering. Dette gjelder også seksualitet, hvor det er historier om ungdom som nærmest blir avhørt om sin seksualitet, hva de har gjort og lignende.³⁸

---

³⁴ Hjelpeskilden (2019) s. 9

³⁵ Ibid s. 8

³⁶ Ibid s.10

³⁷ Ibid s.10

³⁸ Barneombudet (2020)

Også her er det eksempler på at trossamfunns lære om helvete og dommedag skaper frykt ved at man for eksempel kommer til å brenne i helvete dersom man ikke følger Guds lover. Det var også saker om bekymring for demonutdrivelse. Flere forteller også om psykiske lidelse de har fått i ettertid, som depresjoner og angst.³⁹

2.3 Negativ sosial kontroll

Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll har i oppgave å veilede og gi råd til hjelpeapparatet eller i enkeltsaker som omhandler de tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll.⁴⁰

I rapporten deres fra 2019 satte de søkelyset på erfaringer med vold, blant annet i form av negativ sosial kontroll i lukkede trossamfunn. Det fremkommer av rapporten at de i 2019 fikk inn saker om sosial kontroll i lukkede kristne trossamfunn.⁴¹

Kompetanseteamet påpeker at begrepet negativ sosial kontroll ofte blir knyttet til innvandrer-miljøer, men at det også er tilfeller av dette blant etnisk norske personer i lukkede trossamfunn. Ifølge rapporten kan den negative sosiale kontrollen skje i form av overvåking eller forbud mot bruk av telefon eller sosiale medier og at man ikke får møte venner eller delta på fritidsaktiviteter. Det er også tilfeller av kontroll med valg av fag, utdanning og yrke. Denne kontrollen kombinert med trusler om sanksjoner er en form for psykisk vold. Også i denne rapporten fortelles det at mange personer lever et dobbeltliv for å skjule at de ikke følger trossamfunnets regler.⁴²

I rapporten fremkommer det altså at det er manglende bevissthet i hjelpeapparatet om negativ sosial kontroll i kristne trossamfunn. Kompetanseteamet konkluderer med at man må få en økt bevissthet rundt at negativ sosial kontroll skjer i kristne trossamfunn.⁴³

2.4 Demonutdrivelse

En demon kan sies å være en ondsinnet ånd eller et ikke-menneskelig vesen. Demoner har i forskjellige religioner og folketro blitt sett på som en mulig årsak til sykdommer, særlig ved

---

³⁹ Barneombudet 2020

⁴⁰ Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll (2019) s. 3

⁴¹ Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll (2019) s. 3

⁴² Ibid s. 20

⁴³ Ibid s. 21

psykisk uhelse. Dersom en demon tar opphold i et menneske, blir mennesket “besatt”. Denne besettelsen kan være uforskyldt, men den kan også være en effekt av at vedkommende er disponert for besettelse gjennom “demoniske karaktertrekk”, som for eksempel grådighet eller uhemmet seksualitet. En demon kan drives ut av en spesialist, eksempelvis en prest eller en sjaman. Demonutdrivelser kan knyttes til de fleste religioner, og praktiseres fortsatt i kristne kirker, også i Norge. Det har i de senere år blitt en omdiskutert praksis som har vært gjenstand for sterk kritikk, også innad i kirkene.⁴⁴

Menigheten Visjonskirken og TV-kanalen Visjon Norge direktesendte 15. januar 2017 en seanse hvor predikanten Dionny Baez inviterte barna i menigheten opp på scenen for å “fjerne onde krefter, og fylle barna med Guds Ild”. TV2 rapporterte om hendelsen på nett 18.02.2017. De yngste barna er ifølge TV2s nyhetsreportasje rundt fem-seks år gamle. Baez taler i tunger mens han legger hendene på hodene til barna, tungetalen øker i intensitet og til slutt roper han uforståelige ord. Når “den hellige ånd” fyller barna faller de om og blir liggende på scenegulvet. Pastor i Visjon Norge, Jan Hanevold sier til TV2 at dette er naturlig for barna i menigheten.⁴⁵

Spesialistpsykolog Kari Halstensen⁴⁶ er blitt intervjuet i anledning reportasjen. Hun forteller at slike opplevelser kan bli med barna inn i voksenlivet som en frykt.⁴⁷

TV2 har i anledning saken også intervjuet Anders Torp, som vokste opp i en pinsemenighet og som i voksen alder har brutt med denne. Han forteller at han var vitne til en demonutdrivelse første gang da han var fire år gammel og at det var en skremmende opplevelse.⁴⁸

Anders Torp har sammen med Tonje Egedius skrevet boken “Jesussoldaten”. Her skriver han hvordan han helt fra barndommen av ble fortalt at det fantes en åndelig verden med demoner som var onde. Både fysisk og psykisk sykdom og annet som ble sett på som umoralsk var et resultat av demonenes verk.⁴⁹ Han opplevde demonutdrivelse flere ganger i ungdomstiden, og etter hvert ble han også med på å utføre det på andre. Demonutdrivelsene kunne begynne med at man ved å bruke ulike pusteteknikker skulle begynne å kjenne seg svimmel og kvalm. De

---

⁴⁴ Kværne, 2020

⁴⁵ Baraldsnes, TV2, 2017

⁴⁶ Halstensen jobber ved Modum Bad og skriver doktoravhandling om hvordan intense, religiøse opplevelser kan påvirke barn.

⁴⁷ Baraldsnes, TV2, 2017

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Egedius (2016) s. 19

som utførte utdrivelsen ba og ropte at demonene måtte komme ut. Noen fikk voldsomme reaksjoner, og ved flere anledninger ble folk holdt fast eller lagt ned i bakken.⁵⁰

---

⁵⁰ Egedius (2016) s. 194 og 199-201

3 Barnets rett til vern om sin personlige integritet og vern mot psykisk vold

Barn har rett til et liv uten vold. Barnekonvensjonen forplikter konvensjonspartene til å beskytte barn mot vold, overgrep, omsorgssvikt og utnyttelse (art. 19 og 32-39). Denne beskyttelsen er viktig for barns utvikling. På grunn av forskning på hvordan barn påvirkes av å bli utsatt for vold, vet vi at det kan hemme barnets utvikling. Barn som blir utsatt for vold i oppveksten opplever blant annet stor utrygghet som igjen kan forstyrre utviklingen av områder i hjernen som regulerer følelser og som er sentrale for evnen til kognitiv forståelse og kognitiv læring.⁵¹ På denne måten har barns rett til beskyttelse fra vold en nær sammenheng med barnets rett til utvikling i barnekonvensjonen art. 6. I generell kommentar no. 13 skriver barnekomiteen at statens ansvar derfor innebærer en vid beskyttelse mot alle former for vold fordi det kan sette barnets rett til utvikling i fare.⁵²

I dette kapitlet skal vi se nærmere på hva psykisk vold er og hvilke menneskerettigheter som beskytter barn mot dette.

3.1 Psykisk vold

Vern om barns personlige integritet og beskyttelse fra vold er forankret både i Grunnloven § 104 tredje ledd og i barnekonvensjonen art. 19. Grl. § 104 bygger på barnekonvensjonen.⁵³ Bestemmelsene omfatter barn under 18 år, jf. barnekonvensjonen art. 1. Høyesterett bruker bestemmelsene samlet når de oppstiller et vern mot vold, jf. HR-2017-2415-A (18) og senere fulgt opp i HR-2019-2205-A.

Gr. § 104 kom inn i Grunnloven i det nye menneskerettighetskapitlet i 2014.. Menneskerettighetsutvalget mente det var et behov for å innta en egen bestemmelse om barns rettigheter. Det var fordi barn er en sårbar gruppe med et særlig behov for beskyttelse, som ikke ivaretas tilstrekkelig av andre menneskerettigheter.⁵⁴

Det tredje leddet i bestemmelsen verner om barns personlige integritet:

---

⁵¹ Høstmølingen (2020) s.87

⁵² FNs barnekomité generelle kommentar nr. 13 (2011), avsnitt 62

⁵³ Prop.130 L (2018-2019) punkt 5.3.3 s. 47

⁵⁴ Dokument 16 (2011-2012) pkt. 32.5.1

“Barn har rett til vern om sin personlige integritet. Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for barnets utvikling, herunder sikre at barnet får den nødvendige økonomiske, sosiale og helsemessige trygghet, fortrinnsvis i egen familie”.

Begrepet personlig integritet omfatter både større og mindre integritetskrenkelser. Det er etter menneskerettighetsutvalgets mening innlysende at dette omfatter beskyttelse mot alvorlige integritetskrenkelser som vold, mishandling og seksuell utnyttelse. Det innebærer også vern mot mindre alvorlige inngrep, som for eksempel unødvendig innblanding i barnets privatliv.⁵⁵

Grl. § 104 har både politisk og symbolsk betydning. I tillegg vil den ha rettslig betydning i den forstand at den fungerer som tolkningsmoment og skranke. For eksempel må lovgiver ved utforming av nye lover se på “barns behov for gode oppvekstvilkår og beskyttelse mot overgrep”.⁵⁶

Barnekonvensjonen artikkel 19 gir barn rett til beskyttelse mot både fysisk og psykisk vold fra sine omsorgspersoner. Bestemmelsen nr. 1 lyder:

“States Parties shall take all appropriate legislative, administrative, social and educational measures to protect the child from all forms of physical or mental violence,...while in the care of parent(s), legal guardian(s) or any other person who has the care of the child.”

Ingen former for vold mot barn er akseptert etter barnekonvensjonen, uansett om det er en svært mild form for vold. Barnekomiteen påpeker i generell kommentar nr. 13, at ingen former for vold kan rettferdiggjøres og at ingen former for vold kan være lovlig eller sosialt akseptert.⁵⁷

Videre forklarer barnekomiteen at “mental violence” forstås som “psychological maltreatment, mental abuse, verbal abuse and emotional abuse or neglect”. De oppstiller også en ikke-uttømmende liste med eksempler på hva som kan være psykisk vold. Her nevnes blant annet; å gi uttrykk for at barn er verdiløse og uelsket, fortelle dem at de er i fare, å skremme, true, avvise eller isolere barn, neglisjere barns psykiske helse eller å ydmyke barn.⁵⁸ Også skadeli-

---

⁵⁵ Dokument 16 (2011-2012) pkt. 32.5.5

⁵⁶ Dokument 16 (2011-2012) punkt 32.5.1 s. 189

⁵⁷ Generell kommentar nr. 13 (2011) punkt 3 a) og punkt 17

⁵⁸ Generell kommentar nr. 13 (2011) punkt 21 a) og b)

ge praksiser som for eksempel demonutdrivelse er nevnt som en type vold som barn skal beskyttes mot.⁵⁹

WHO (Verdens helseorganisasjon) definerer fornærmelser, latterliggjøring, trusler og skremmende oppførsel som psykisk vold mot barn. De sier også at avvísning og andre psykiske former for fiendtlig oppførsel mot barn vil være psykisk vold.⁶⁰

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet nevner også bruk av trusler som en form for psykisk vold på sine nettsider og sier at et tegn på psykisk vold for eksempel kan være dersom barnet “utsettes for skremmende eller traumatiske opplevelser”.⁶¹

Definisjonen av «vold» i barnekonvensjonen artikkel 19 innebærer også handlinger som foreldrene selv ikke ville oppfattet som maktbruk. Det kan også være at handlingene fra foreldrenes synspunkt heller ikke er gjort med “vond vilje”. Maktbruk og “vond vilje” er altså ikke vilkår for at handlingen skal kunne regnes som en integritetskrenkelse.⁶²

Negativ sosial kontroll kan også være psykisk vold. Negativ sosial kontroll kan defineres som systematisk bruk av tvang, trusler, overvåking og press for å få personer til å etterleve visse normer. Dette kan skje innad i familier eller samfunnsgrupper. Negativ sosial kontroll kan krenke rettigheter barn har, for eksempel etter barnekonvensjonen.⁶³

3.2 Særlige former for psykisk vold i trossamfunn

Vi har nå redegjort for hva psykisk vold er. Vi vil nå knytte dette opp til historiene om barn i trossamfunn og forklare hvorfor dette kan være psykisk vold. Om et forhold er psykisk vold må imidlertid avgjøres konkret i hver enkelt situasjon og dette er bare eksempler på hva som *kan* falle inn under begrepet.

Demonutdrivelse regnes som en skadelig praksis etter barnekonvensjonen art. 19.⁶⁴ Dersom årsaken til psykisk sykdom blir forklart som demonbesettelse vil dette være å neglisjere barns psykiske helse. Demonutdrivelse blir også beskrevet som skremmende opplevelse.

---

⁵⁹ Generell kommentar nr. 13 (2011) punkt 29 bokstav g.

⁶⁰ WHO, 2020

⁶¹ Bufdir (2019) Psykisk vold

⁶² Köhler-Olsen (2013) s. 34

⁶³ Regjeringens handlingsplan mot negativ sosial kontroll mm. s. 12

⁶⁴ Generell kommentar nr. 13 (2011) punkt 29 bokstav g.

Det kan være skremmende for barn å høre om onde krefter som kan gjøre dem syke eller lede dem til fortapelse (for eksempel helvete). Det samme gjelder å fortelle barn at vennene deres utenfor menigheten vil “gå fortapt” eller “brenne i helvete”.

Det å bli fortalt at verden utenfor er styrt av onde krefter, kan også gjøre at barna er redde for samfunnet utenfor menigheten. Dette kan i verste fall føre til at de ikke tar kontakt med hjelpeapparatet når de trenger hjelp.

Som vi har sett kan sosial kontroll kombinert med trusler om sanksjoner være psykisk vold. Kontrollen kan gå ut på å ha strenge regler for hvem barnet kan omgås og hva barnet kan gjøre.⁶⁵ Å fortelle barn at de må oppføre seg på en viss måte for å unngå å havne i helvete, eller at de ikke kommer med familien til paradiset, kan oppleves som en trussel. Trusselen om fortapelse kan være en måte å kontrollere barnets oppførsel på.

Å tvinge barn til å dele informasjon om sitt privatliv, herunder tanker om seksualitet, kan oppleves som så ubehagelig og ydmykende at det kan derfor sies å være psykisk vold.

3.3 Hvem har det rettslige ansvaret for å verne barn mot psykisk vold?

Vi har kommet til at barn skal beskyttes mot psykisk vold etter barnekonvensjonen art. 19 og GrL. § 104 tredje ledd. Vi har også sett på situasjonen for barn i trossamfunn i Norge i dag, og vi ser at psykisk vold er et problem i flere trossamfunn. Vurderingen videre er hvem som har ansvaret for å beskytte barn mot denne volden.

3.3.1 Statens generelle plikt til å ivareta menneskerettigheter

Ifølge GrL. § 92 skal staten “respekttere og sikre menneskerettighetene slik de er nedfelt i denne Grunnlov og i for Norge bindende traktater om menneskerettigheter”. Bestemmelsen skal tolkes i samsvar med GrL. § 2 om at Grunnloven skal “sikre demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene”. Av relevans for denne oppgaven er at GrL. § 92 innebærer både en skranke for staten, samt en aktivitetsplikt. At det er en skranke betyr at staten skal respekttere, og ikke krenke individenes menneskerettigheter. I tillegg har staten en aktivitetsplikt som innebærer at staten må “gjennomføre rettighetene” og samtidig passe på at rettigheter heller ikke blir krenket av private parter.⁶⁶

---

⁶⁵ Regjeringens handlingsplan mot negativ sosial kontroll mm s. 20

⁶⁶ Føllesdal (2017) s. 68

Denne bestemmelsen gjelder både menneskerettighetene som vi finner i Grunnloven, de som er inkorporert gjennom menneskerettighetsloven, men også andre traktater som Norge er bundet av. Det betyr ikke at alle menneskerettighetene får samme rettslige stilling som de som er nedfelt i Grunnloven, men de må like fullt ut gjennomføres.⁶⁷ Det vil si at bestemmelsen både omfatter Grl. § 104 og BK art. 19.

Å “respektere og sikre” samsvarer med ordlyden i de internasjonale menneskerettighetskonvensjonene, herunder EMK og SP. I EMK art. 1 står det at staten skal sikre menneskerettighetene nedfelt i konvensjonen til alle mennesker innenfor sin jurisdiksjon. Det samme fremkommer av SP art. 2 nr. 1, og barnekonvensjonen fastslår statens plikt til å respektere og sikre barnas rettigheter i art. 2.

Hva som vil være et effektivt tiltak vil variere, blant annet ut ifra om det er snakk om noe borgerne skal vernes fra, eller om de skal sikres frihet til å gjøre noe.

SP art. 2 nr. 2 og nr. 3 gir noe veiledning. For det første fremkommer det at staten må utforme lover eller andre nødvendige tiltak for å gjennomføre menneskerettighetene. Videre skal borgerne ha adgang til effektive rettsmidler ved krenkelse og en rettferdig rettergang, jf. nr 3.

For eksempel kan staten sikre menneskerettighetene ved hjelp av lover og forarbeider, undervisning, ombud og tilsynsordninger av for eksempel fylkesmannen, fri retts hjelp og innsyn i offentligheten.⁶⁸

3.3.2 Statens særskilte plikt etter Grl. § 104 tredje ledd

Det er staten som er forpliktet etter denne bestemmelsen og ikke private aktører. Det betyr at Grunnloven i seg selv ikke kan brukes for å pålegge private parter å verne om barns integritet. Dette må i så fall nedfelles i ordinær lov.⁶⁹ Bestemmelsen kan likevel benyttes som tolkningsmoment i vurderingen av lovgivning overfor private parter.⁷⁰

Grl. § 104 tredje ledd formuleringen “rett til vern” gir staten en plikt til å utforme lovgivning og sikre at denne blir håndhevet slik at barn blir beskyttet mot utnyttelse, vold og mishandling. Vernet om barnets personlige integritet etter Grl. § 104 tredje ledd er sterkere enn det

---

⁶⁷ Føllesdal (2017) s. 72

⁶⁸ CESCR General Comment No. 3, avsnitt 7 og Føllesdal (2017) s. 137-138

⁶⁹ Dokument 16 (2011-2012) pkt. 32.5.5

⁷⁰ Ibid.

generelle vernet i Grl. § 102 andre ledd, fordi barn i større grad trenger hjelp fra staten for å oppnå tilstrekkelig beskyttelse.⁷¹

Bestemmelsen gir barnet en individuell rettighet. I teorien kan derfor barnet eller andre på deres vegne, saksøke staten og kreve bedre beskyttelse, for eksempel hvis staten ikke har gjennomført tiltak når de vet om skadelige forhold for barn.⁷²

3.3.3 Statens særskilte plikt etter barnekonvensjonen

Staten er forpliktet etter barnekonvensjonen art 4. til å iverksette alle nødvendige tiltak for å implementere rettighetene som følger av konvensjonen. Videre pålegger art. 19 nr. 1 staten å ta i bruk alle relevante lovgivningsmessige, administrative, sosiale og opplæringsmessige virkemidler for å sikre barns beskyttelse mot vold, herunder også psykisk vold. Alle former for vold skal forbys, uten unntak. Det er ikke rom for at noen former for vold tillates.⁷³ I art. 19 nr. 2 presenteres ulike anbefalte tiltak staten kan iverksette for å oppfylle forpliktelsene etter første ledd.⁷⁴ I avsnittene under ser vi mer inngående på plikten etter første ledd.

Etter ordlyden “shall take” i art. 19 nr. 1 må staten iverksette alle egnede tiltak for å gjennomføre barnets rett til vern. Med alle egnede tiltak, “all appropriate legislative, administrative, social and educational measures”, menes det at staten må sette i gang alle tiltak som kan være egnet til å forebygge og bekjempe alle former for voldsbruk. Disse må fungere effektivt og på tvers av alle offentlige sektorer. Barnekomiteen påpeker at det er nødvendig med et samordnet og helhetlig system som inkluderer alle de ulike formene for tiltak for å oppnå best mulig beskyttelse.⁷⁵

Med “legislative measures” menes lovgivningsmessige tiltak, som å utforme lovgivning og sørge for å at den er mulig å gjennomføre og håndheve. Det omfatter alle typer lover og forskrifter som “define frameworks, systems, mechanisms and the roles and responsibilities of concerned agencies and competent officers”.⁷⁶

“Administrative measures” er administrative tiltak staten gjør for å beskytte barn mot vold, som å etablere nødvendige retningslinjer og programmer, og opprette tilsyns- og overvå-

---

⁷¹ Dokument 16 (2011-2012) punkt 32.5.5 s. 193

⁷² Dokument 16 (2011-2012) punkt 32.5.5 s. 193-194

⁷³ Ibid, avsnitt 17

⁷⁴ Søvig, (2009), s. 133

⁷⁵ FNs barnekomité generelle kommentar nr. 13, avsnitt 39

⁷⁶ Ibid, avsnitt 40

kingsmekanismer.⁷⁷ Barnekomiteen anbefaler å kombinere de lovgivningsmessige med de administrative tiltakene for å sikre en effektiv gjennomføring av forpliktelsen.⁷⁸

3.3.3.1 *Er ungdomsledere, prester, pastorer eller andre ledere i trossamfunn omsorgspersoner etter barnekonvensjonen?*

Det er, som nevnt over, staten som er forpliktet etter bestemmelsene i barnekonvensjonen art. 19. Bestemmelsen innebærer en plikt til å sette inn tiltak for å verne barn mot psykisk vold “while in the care of parent(s), legal guardian(s) or any other person who has the care of the child.”. Det vil si at staten har en plikt til å sikre at barnet ikke blir utsatt for vold enten om det er i hjemmet sammen med foreldrene eller andre steder hvor andre personer blir ansett for å ha omsorgen for barnet.

I barnekomiteens generelle kommentar nr. 14 forklares hva som menes med “while in the care of” etter barnekonvensjonen art. 19. Dersom vi forutsetter at barnet har foreldre med foreldreansvar, er det foreldrene som er deres primære omsorgsgivere. Fordi et barn ikke nødvendigvis er sammen med sine foreldre til enhver tid, vil det være andre som i løpet av barnets dag kan få et midlertidig omsorgsansvar for barnet. Dette omfatter omsorgsgivere som har et klart, juridisk anerkjent, faglig-etisk og/eller kulturelt ansvar for barnets sikkerhet, helse, utvikling og velferd. Det kan etter barnekomiteens oppfatning være for eksempel fritidsarbeidere og ungdomsledere.⁷⁹

Barna er sammen med disse midlertidige omsorgspersonene i en “care setting”, på norsk oversatt til en omsorgsomgivelse. En omsorgsomgivelse kan for eksempel være en kirke eller annet møtepunkt for et trossamfunn.⁸⁰ På bakgrunn av dette kan vi si at dersom et barn deltar på søndagsskole eller på et ungdomsmøte i en menighet, uten foreldrene sine til stede, vil lederen av denne aktiviteten ha et midlertidig omsorgsansvar for barnet i denne omsorgsomgivelsen.

Hva så i situasjoner hvor foreldrene og barnet er sammen i trossamfunnet, og barnet blir utsatt for psykisk vold av andre enn foreldrene?

---

⁷⁷ FNs barnekomité generelle kommentar nr. 13, avsnitt 42

⁷⁸ Ibid avsnitt 39

⁷⁹ FNs barnekomité generelle kommentar nr. 14 (2013), avsnitt 33

⁸⁰ FNs barnekomité generelle kommentar nr. 14 (2013) avsnitt 33 og 34, “religious institutions and places of worship”

Umiddelbart er det nærliggende å anta at det vil være de primære omsorgspersonene, her foreldrene, som anses for å ha omsorgen for barnet. Kanskje særlig i en slik situasjon, da barnet i motsetning til eksempelet ovenfor ikke lenger er alene i omsorgsomgivelsen.

Det som derimot gjør denne situasjonen noe annerledes enn andre situasjoner hvor barnet er sammen med foreldrene sine, er den store innflytelsen en leder av et trossamfunn kan ha overfor sin menighet, herunder foreldrene til barnet. I rapporten utgitt av Redd Barna og Hjelpeskilden fremkommer det at det i disse trossamfunnene er en dyd å ikke stille kritiske spørsmål, og lojalitet og lydighet er viktige idealer.⁸¹ I disse tilfellene har lederne i trossamfunnet stor autoritet og nyter omfattende respekt hos menigheten, og det vil av den grunn kunne være vanskelig å motsi dem.

Idet foreldrene ikke opptrer selvstendig og uavhengig av den religiøse lederen, kan det føre til at den religiøse lederen de facto utøver omsorgen overfor barnet innad i det religiøse trossamfunnet. Dette taler for at lederne av trossamfunnet skal ha ansvar som omsorgsperson.

Dette støttes også av formålet med barnekonvensjonen art. 19 som er å verne barn mot alle former for vold på alle områder barn kan bli utsatt for vold. Det viktigste er derfor å sikre at barn ikke blir utsatt for vold. I disse scenarioene er det flere ansvarlig voksne som kan forhindre at barn blir utsatt for skremmende opplevelser. Når vi ser at barnet fortsatt blir utsatt for vold, til tross for foreldrenes tilstedeværelse, bør man kunne pålegge flere omsorgsansvar.

Denne løsningen vil også være mindre omfattende enn å gå veien om å klandre foreldrene for å ha tatt med seg barna til et trossamfunn som utøver psykisk vold. Ved å legge ansvaret på personene som faktisk utøver den psykiske volden vil man sannsynligvis unngå at barn blir utsatt for psykisk vold og det vil ha en forebyggende funksjon. Dette er også i tråd med formålet bak bestemmelsen, å først og fremst forhindre vold mot barn.

3.3.4 Delkonklusjon

Etter vår tolkning av begrepet omsorgsperson i barnekonvensjonen art. 19 kan den også omfatte ledere av trossamfunn, herunder prester og pastorer. På bakgrunn av dette kan vi si at staten er forpliktet til å ta alle lovgivningsmessige tiltak for å forhindre at barn blir utsatt for psykisk vold i trossamfunn.

---

⁸¹ Hjelpeskilden, 2019, s.15

4 Retten til religionsfrihet for trossamfunn

4.1 Hva er retten til religionsfrihet?

Retten til religionsfriheten er i dag å regne som en grunnleggende verdi i et fritt samfunn.⁸² EMD påpeker i flere saker at religionsfrihet er “one of the foundations of a ‘democratic society’” og at det utgjør en svært viktig del av menneskets identitet.⁸³ Retten til religionsfrihet har i Norge vært Grunnlovsfestet siden 1964. Frem til 1964 inneholdt Grunnloven ikke en rett til religionsfrihet, men derimot en stadfestelse av at Den evangeliske-lutherske tro var Norges offentlige religion. Dette var ikke i tråd med EMK som Norge ratifiserte i 1952.⁸⁴ Dissenterlovkomiteen av 1957 påpekte at Norge var forpliktet etter både FNs menneskerettighetserklæring og rettslig etter EMK art. 9 til å gjennomføre religionsfriheten i norsk rett og at det derfor var “naturlig at dette også får et høytidelig uttrykk” i Grunnloven.⁸⁵ På denne bakgrunnen ble det foreslått å implementere retten til religionsfrihet i Grl. § 2.⁸⁶ I 1964 ble dermed retten til religionsfrihet for alle borgere implementert i Grl. § 2.⁸⁷

Siden 2012 har retten til religionsfrihet i Norge fremkommet av Grl. § 16 første punktum:

“Alle innbyggere i riket har fri religionsutøvelse”.

Grunnlovsbestemmelsen om religionsfrihet er basert på EMK art. 9 nr. 1. EMK art. 9 nr. 1 lyder:

“Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion; this right includes freedom to change his religion or belief and freedom, either alone or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief, in worship, teaching, practice and observance”.

I dag finner vi også parallellbestemmelser til denne i SP art. 18 nr. 1 og BK art. 14 nr. 1 om barns religionsfrihet. Samlet utgjør disse bestemmelsene den fullstendige retten til religionsfriheten.

---

⁸² St.meld.nr. 17 (2007-2008) punkt 2.3.1

⁸³ Se blant annet Leyla Şahin v. Turkey avsnitt 104, S.A.S. v. France avsnitt 124, Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas and Others v. Austria avsnitt 61 og Jehovah's Witnesses of Moscow and others v. Russia avsnitt 99

⁸⁴ I kraft 1953, Chart of signatures and ratifications of Treaty 005 (<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/005/signatures>)

⁸⁵ Dissenterlovkomiteen (1957) s. 19 og 24

⁸⁶ Disstenlovkomiteen (1957) s. 25

⁸⁷ Føllesdal (2017) s. 216

SP art. 18 nr. 1 lyder:

“Everyone shall have the right to freedom of thought, conscience and religion. This right shall include freedom to have or to adopt a religion or belief of his choice, and freedom, either individually or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief in worship, observance, practice and teaching”.

Utgangspunktet til både EMK og SP er at mennesker har frihet til religion. I SP art. 18 nr. 1 påpekes det at dette innebærer frihet til å ha eller ta til seg en religion. I EMK art. 9 nr. 1 legges det derimot vekt på at en person skal ha frihet til å skifte religion. I begge artiklene fremkommer det at retten til religionsfrihet innebærer en rett til utøvelse og etterlevelse av sin tro både i det private og offentlige rom, både når man er alene eller sammen med andre.⁸⁸

I tillegg må ordet “frihet” omfatte en rett til å velge å ikke ha en religion eller et spesielt livs-syn. Dette fremhever EMD blant annet i saken Leyla Şahin v. Turkey om at det innebærer både frihet til å ha og utøve en religion, men også en frihet til å ikke ha og ikke utøve en religion.⁸⁹ Også Dissenterlovkomitéen påpekte at religionsfriheten i Norge også innebar “frihet til ikke å ha noen religion”.⁹⁰

Barn har også religionsfrihet, både etter de generelle bestemmelsene om religionsfrihet i SP art. 18, EMK art. 9 og Grunnloven § 16, men er også særlig uttrykt i BK art. 14 nr. 1: “States Parties shall respect the right of the child to freedom of thought, conscience and religion”

Barns religionsfrihet gjelder i utgangspunktet både alene og i felleskap, både privat og offentlig, indre forhold og ytre uttrykk, og også det å skifte religion eller friheten til å ikke ha en religion etter EMK art. 9.⁹¹ Men barnets individuelle frihet må ses i sammenheng med foreldrenes veiledningsplikt etter BK artikkel § 14 nr. 2:

“States Parties shall respect the rights and duties of the parents and, when applicable, legal guardians, to provide direction to the child in the exercise of his or her right in a manner consistent with the evolving capacities of the child”.

---

⁸⁸ Osmanoglu and Kocabaş v. Switzerland avsnitt 83

⁸⁹ Avsnitt 104

⁹⁰ Innstilling om lov om trossamfunn (1962) s. 155

⁹¹ Høstmølingen (2020) s. 143

Foreldrene har etter dette både rett og plikt til å veilede barnet i deres religionsutøvelse. Staten må respektere denne veiledningsretten og -plikten.⁹² Veiledningsansvaret skal skje i tråd med barnets gradvise utvikling.⁹³

I nasjonal lovgivning kan det i denne sammenheng ses hen til foreldrenes rett og plikt til å ta avgjørelser på vegne av barnet i “personlege tilhøve” i bl. § 30 (1). Dette omfatter ifølge forarbeidene også innmelding i trossamfunn⁹⁴. Det kommer også til uttrykk i reglene i kirkeloven og lov om trdomssamfunn og ymist anna, hvor barnets inn- og utmelding av religiøse samfunn enten skjer automatisk som følge av at foreldrene er innmeldt, eller det er opp til foreldrene å bestemme.⁹⁵ Fra barnet har fylt 15 år, kan han eller hun bestemme dette selv.⁹⁶ Den 1. januar 2021 vil ny lov om tros- og livssamfunn tre i kraft.⁹⁷ Her videreføres aldersgrensen på 15 år for selvbestemmelse, og at det er foreldre med foreldreansvar som tar avgjørelse om inn- og utmelding før dette.⁹⁸

Selv om det først er når barnet blir 15 år at det faktisk kan bestemme selv hvilken religion eller hvilket livssyn han eller hun vil tilhøre, har barnet gjennom både barnekonvensjonen art. 12, Grl. § 104 (1) og bl. § 31 en rett til å få være med på å ta avgjørelser etter hvert som det blir i stand til å gjøre seg opp egne tanker og synspunkter. Dette innebærer at foreldrene skal lytte til barnets mening, også når det gjelder religion og tro, før de tar avgjørelser på vegne av barnet, jf. bl. § 31. Dette prinsippet er også slått fast i den nye trossamfunnsloven § 3. I forarbeidene uttales det blant annet at: “Jo mer barnet selv har tatt stilling i tros- og livssynsspørsmål, jo mer bør barnas egen forståelse, spørsmål og anliggender, være førende for avgjørelser som angår deres tros- og livssynsfrihet”.⁹⁹

I Norge er tendensen at man forutsetter at barna tilhører samme religion eller livssyn som foreldrene.¹⁰⁰ Julia Köhler-Olsen skriver i sin doktorgradsavhandling “Barnets rett til selvbestemmelse i forhold til religiøse normer” at: “Barnets rett til tros - og religionsfrihet er en rett til ha den samme religiøse identiteten som foreldrene”.¹⁰¹ Også etter menneskerettighetene i

---

⁹² Köhler-Olsen (2012) s. 91

⁹³ Høstmælingen (2020) s. 144

⁹⁴ Ot.prp.nr. 56 (1996-1997) s. 39 og 56

⁹⁵ Se kirkel. § 3 (2) og (3) og lov om trdomssamfunn og ymist anna § 5

⁹⁶ bl. § 32 jf. kirkel. § 3 (6) og lov om trdomssamfunn og ymist anna § 3

⁹⁷ Trossamfunnsloven

⁹⁸ Trossamfunnsloven § 2 (1)

⁹⁹ Prop. 130 L (2018-2019) s. 77-78

¹⁰⁰ Köhler-Olsen (2012) s. 534

¹⁰¹ Köhler-Olsen (2012) s. 337

de internasjonale konvensjonene ser det ut til at foreldrene i stor grad kan oppdra barna i sin religion, uten at staten kan gripe inn.¹⁰²

Köhler-Olsen konkluderer med at barn i Norge først og fremst har selvbestemmelsesrett når det gjelder religiøse normer når de fyller 15 år, som da beskrives som “den religiøse myndighetsalder”. Dette modifiseres ved at foreldrene på et tidligere tidspunkt kan bestemme at barnets alder og modenhet tilsier at det kan få bestemme selv.¹⁰³

Når en ser på forholdet mellom foreldrenes veiledningsrett opp mot barnets religionsfrihet, må det ses i sammenheng med trossamfunnets religionsfrihet.¹⁰⁴

4.2 Hva menes med retten til religionsfrihet for trossamfunn?

I ny Trossamfunnslov¹⁰⁵ § 1 andre ledd defineres tros- og livssynssamfunn som “sammenslutninger for felles utøvelse av tro eller livssyn”. Dissenterlovkomiteen forsto begrepet slik at samfunnet må ha “en positiv religiøs tro”, for å kalles trossamfunn.¹⁰⁶

Retten til å møtes som trossamfunn, utledes både av EMK art. 9 og SP art. 18, ved at religionsfriheten omfatter frihet til å utøve sin religion sammen med andre. I SP art. 18 nr. 1 eksemplifiseres dette ved blant annet gudstjenester og andaktsøvelser. I St. meld. nr. 17 (2007–2008) punkt 2.3.1 er dette beskrevet som at religionsfriheten også må være en “kollektiv frihet”. Dette innebærer både frihet til å møtes og til å organiseres. Det vil si at religionsfriheten innebærer en rett til å utøve troen sin sammen med andre.

Religionsfriheten gjelder også for trossamfunn.¹⁰⁷ Som det fremkommer av forarbeidene til den nye trossamfunnsloven har trossamfunn et “selvstendig krav på vern, uavhengig av behovene til de enkelte medlemmene i trossamfunnet”.¹⁰⁸ Denne kollektive religionsfriheten innebærer at trossamfunnet har autonomi og kan utøve religionen. Den kollektive religionsfriheten må ses i sammenheng med det individuelle vernet, da eventuelle inngrep fra staten ofte vil gjelde begge.¹⁰⁹

---

¹⁰² Köhler-Olsen (2012) s. 338

¹⁰³ Köhler-Olsen (2012) s. 531

¹⁰⁴ Köhler-Olsen (2012) s. 164-165

¹⁰⁵ Har ikke trådt i kraft enda. Trer i kraft 1. januar 2021, iflg. res. 24 april 2020 nr. 855.

¹⁰⁶ Dissenterlovkomiteén (1962) s. 166

¹⁰⁷ Köhler-Olsen (2012) s. 102-103

¹⁰⁸ Prop.130 L (2018-2019) s. 42

¹⁰⁹ Ibid

I saker der trossamfunn er part, behandler EMD ofte spørsmålene etter EMK art. 9 i lys av art. 11 om organisasjonsfriheten.¹¹⁰ Denne bestemmelsen sikrer menneskers rett til å organisere seg. Retten til organisasjonsfrihet kommer også til uttrykk i Grl. § 101. Å kunne organisere seg som et trossamfunn er i kjernen av det EMK art. 9 skal beskytte, fordi det handler om å sikre mangfoldet i et demokratisk samfunn.¹¹¹ At trossamfunnet skal vernes mot ulovlig inngrep fra statens side er både av interesse for selve organisasjonen, men vil også være av betydning for de individuelle medlemmenes rett til religionsfrihet og utøvelsen av denne.¹¹²

Både barn og voksne har rett til å utøve religionen sin ved å delta i trossamfunn.¹¹³ Barn blir gjennom sine foreldre med i trossamfunn og introdusert for en religion eller et livssyn.¹¹⁴ Dette har foreldrene også rett til å gjøre, jf. BK art. 14 nr. 2, og det er en del av religionsfriheten. I tillegg arrangerer mange trossamfunn egne aktiviteter for barn. I forarbeidene påpekes det at undervisning av barn “bør skje i tråd med barnets utvikling og alder”.¹¹⁵

4.3 Retten til religionsfriheten kan begrenses

I Grunnloven er det ikke tatt inn noen bestemmelse om muligheten til å begrense menneskerettigheter, verken i § 16 om religionsfrihet eller generelt ved vedtakelsen av Kapittel E om menneskerettigheter. Mens menneskerettighetsutvalget mente den beste løsningen var å ta inn en generell bestemmelse om at menneskerettighetene kunne begrenses på visse vilkår, var Stortinget skeptiske til dette.¹¹⁶ Det ble derfor ikke vedtatt.

Dissenterlovkomitéen, som i sin tid utformet tidligere Grl. § 2 om fri religionsutøvelse, uttalte at det var en “selvfølge at religionsfriheten ikke var absolutt” og at den kunne begrenses ved lov. De anså det imidlertid som unødvendig å inkludere dette i lovteksten, foreslått som “inden Lov og Ærbarhets grenser”.¹¹⁷ Som nevnt ovenfor ble daværende Grl. § 2 flyttet til Grl. § 16 i 2012. I den sammenheng uttalte menneskerettighetsutvalget seg om forståelsen av daværende Grl. § 2. Utvalget påpekte at den måtte “forstås og anvendes i lys av EMK artikkel 9 og

---

¹¹⁰ Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas and Others v. Austria avsnitt 61, Biblical Centre of The Chuvash Republic v. Russia avsnitt 42 og Jehovah's Witnesses of Moscow and others v. Russia avsnitt 103

¹¹¹ Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas and Others v. Austria avsnitt 61

¹¹² Fernández Martínez v. Spain avsnitt 127 og Hasan Chaush v. Bulgaria avsnitt 62

¹¹³ EMK art. 9 nr. 1 og SP art. 18 nr. 1

¹¹⁴ Prop.130 L (2018-2019) s. 77

¹¹⁵ Ibid

¹¹⁶ Føllesdal (2017) s. 81

¹¹⁷ Dissenterlovkomiteens innstilling til lov om trossamfunn avgitt i 1962 s. 26

SP artikkel 18, som begge tillater nødvendige innskrenkninger i retten til religionsutøvelse”.¹¹⁸

Forskjellen på første punktum i det som var Grl. § 2 den gang og dagens § 16 er et moderne språk og at “indvaanere” er byttet til “innbyggere”. Det er derfor klart at også Grl. § 16 om religionsfrihet må tolkes i lys av EMK art. 9 og SP art. 18 og at det innebærer en adgang til å gjøre inngrep i religionsfriheten på visse vilkår.

I St. meld. nr. 17 (2007-2008) punkt 2.3.1 støttes dette, og det uttales at «Den individuelle og kollektive tros- og livssynsmessige friheten er imidlertid ikke uten begrensninger. Også det tolerante samfunnet setter grenser. Tros- og livssynsfriheten kan kollidere med andre tungtveiende prinsipper. Handlinger som er skadelige for interesser som samfunnet anser som viktige, vil med rette kunne motarbeides med ulike virkemidler, også forbys og straffeforfølges, selv om de er religiøst eller livssynsmessig motivert».

Retten til fri religionsutøvelse har vært grunnlovsfestet i lengre tid enn mange andre menneskerettigheter. Likevel kan begrensingsadgangen også understøttes ved at Høyesterett har utviklet en lignende praksis for andre menneskerettsbestemmelser som er nedfelt i Grunnloven. I Rt. 2015 s. 93 (Maria), som handler om retten til privatliv, uttaler Høyesterett at “grunnlovsvernet kan ikke være – og er heller ikke – absolutt”.¹¹⁹ Det har således utviklet seg en praksis på at menneskerettighetene i Grunnloven kan begrenses på samme måte som de parallelle bestemmelsene i menneskerettighetskonvensjonene inkorporert via menneskerettighetsloven. Høyesterett slo fast at dette gjaldt for Grl. § 102 om retten til privatliv, jf. EMK art. 8 og SP art. 1 i Rt. 2015 s. 93 (Maria)¹²⁰, i Rt. 2015 s. 155 (Rwanda)¹²¹ og i HR-2016-1286-A.¹²² I HR-2016-2554-P fastslås det at dette gjelder for Grl. § 101 om organisasjonsfrihet, jf. EMK art. 11, og at det derfor må innfortolkes en adgang til å gjøre inngrep også i denne bestemmelsen.¹²³ Begrunnelsen for at dette kan gjøres er at de nevnte menneskerettighetene i Grunnloven er utformet med de internasjonale menneskerettighetsbestemmelsene som forbilde.¹²⁴

---

¹¹⁸ Dok.nr.16 (2011-2012) punkt 27.2 Dagens rettstilstand

¹¹⁹ Avsnitt 60

¹²⁰ Avsnitt 60

¹²¹ Avsnitt 40

¹²² Avsnitt 25

¹²³ Avsnitt 81

¹²⁴ Rt. 2015 s. 93 avsnitt 60 og HR-2016-2554-P avsnitt 81

Både EMK art. 9 og SP art. 18 inneholder et ledd om at religionsfriheten kan begrenses under visse omstendigheter. Som EMD uttrykker det i *Leyla Şahin v Turkey*: “Article 9 does not protect every act motivated or inspired by religion or belief”.¹²⁵

4.4 Vilkår for begrensning av retten til religionsfrihet

I EMK art. 9 nr. 2 er begrensningsadgangen uttrykt slik:

“Freedom to manifest one's religion or beliefs shall be subject only to such limitations as are prescribed by law and are necessary in a democratic society in the interests of public safety, for the protection of public order, health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others”.

Det er da tale om begrensninger i retten til utøvelsen av religionen, jf. uttrykket “freedom to manifest ...”, som vil si å ytre forhold. Det er derimot ikke adgang til å gjøre begrensninger i friheten til å ha en religion, med andre ord *indre forhold*.¹²⁶ Utøvelsen av religionen i form av trossamfunn må ses i lys av retten til organisasjonsfrihet etter EMK art. 11 og Grl. § 101, som også fungerer som en skranke for myndighetenes inngripen.¹²⁷ Vilkårene for å gripe inn i organisasjonsfriheten er de samme som for religionsfriheten.

Utgangspunktet er at trossamfunn må kunne eksistere uten at staten griper inn.¹²⁸ Det er imidlertid gitt adgang til at staten kan gripe inn likevel, dersom visse vilkår er oppfylt. Et inngrep i religionsutøvelsen må for det første ha grunnlag i lov, jf “prescribed by law”. At inngrepet må ha grunnlag i lov innebærer ikke bare at det må være nedfelt i en lov, det må også være tilgjengelig og forståelig for dem det gjelder.¹²⁹

For det andre må tiltaket som griper inn i utøvelsen av religionsfriheten ha et legitimt formål, “pursued a legitimate aim” jf. *Leyla Şahin v. Turkey*.¹³⁰ De legitime formålene som er listet opp i artikkelen er “in the interests of public safety, for the protection of public order, health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others”. EMD har uttalt at

---

¹²⁵ *Leyla Şahin v. Turkey* avsnitt 105

¹²⁶ Dok.nr.16 (2011-2012) punkt. 27.3 Internasjonalt menneskerettighetsvern

¹²⁷ *Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas and Others v. Austria* avsnitt 61, *Biblical Centre of The Chuvash Republic v. Russia* avsnitt 42 og *Jehovah's Witnesses of Moscow and others v. Russia* avsnitt 103

¹²⁸ *Biblical Centre of The Chuvash Republic v. Russia* avsnitt 42

¹²⁹ *Leyla Şahin v. Turkey* avsnitt 84

¹³⁰ *Leyla Şahin v. Turkey* *ibid.* avsnitt 75

”States are entitled to verify whether a movement or association carries on, ostensibly in pursuit of religious aims, activities which are harmful to the population or to public safety”.¹³¹

For det tredje må inngrepet være nødvendig i et demokratisk samfunn. I Rt. 2015 s. 93 (Maria) som gjelder retten til privatliv, men som har de samme vilkårene for å gjøre inngrep, fremkommer det at dette er en forholdsmessighetsvurdering. Den “må ha for øye balansen mellom de beskyttede individuelle interessene på den ene siden og de legitime samfunnsbehovene som begrunner tiltaket på den andre”.¹³² Etter EMDs praksis skal særlig tre momenter inngå i denne vurderingen: Om tiltaket er egnet til å oppnå formålet (“relevant and sufficient”¹³³), om det er nødvendig (“pressing social need”¹³⁴) og om det er proporsjonalt, “proportionate to the legitimate aim pursued”¹³⁵.

Det skal bemerkes at staten erkjennes en vid skjønnsmargin i saker som dette og at staten gis et visst rom til å selv avgjøre om et inngrep er nødvendig i et demokratisk samfunn.¹³⁶ Det er begrunnet i at myndigheten ofte er bedre egnet enn EMD til å avgjøre hva som er best for staten.¹³⁷ I en eventuell sak for EMD vil det springende punktet derfor være om staten har utført en tilstrekkelig avveining og vurdering av om inngrepet er nødvendig, oppnår et legitimt formål og er proporsjonalt. Med andre ord en overprøving av kvaliteten på avveiningen.

¹³⁸

I *Osmanoğlu and Kocabaş v. Switzerland* anså EMD det som lovlig å bøtelegge foreldre som nektet å la døtrene delta på skolens svømmeundervisning av religiøse grunner. Det var klart at inngrepet utgjorde en krenkelse av foreldrenes religionsfrihet, men det ble ansett som nødvendig og proporsjonalt med tiltakets formål: barnas sosialisering, deltakelse og integrering i samfunnet. Med andre ord ble hensynet til barna ilagt tyngre vekt enn hensynet til foreldrenes rett til religionsfrihet.

---

¹³¹ *Metropolitan church of Bessarabia and others v. Moldova* avsnitt 113 og *Jehovah's Witnesses of Moscow and others v. Russia* avsnitt 107

¹³² Rt. 2015 s. 93 avsnitt 60

¹³³ *Jehovah's Witnesses of Moscow and others v. Russia* avsnitt 108

¹³⁴ *Metropolitan church of Bessarabia and others v. Moldova* avsnitt 119

¹³⁵ *Jehovah's Witnesses of Moscow and others v. Russia* avsnitt 108 og *Metropolitan church of Bessarabia and others v. Moldova* avsnitt 119

¹³⁶ *Osmanoğlu and Kocabaş v. Switzerland* avsnitt 95 og *Metropolitan church of Bessarabia and others v. Moldova* avsnitt 119

¹³⁷ *S.A.S. v. France* avsnitt 129

¹³⁸ Prop. 130 L (2018-2019) s. 51

4.4.1 Barnets beste

I Grl. § 104 annet ledd fastslås hensynet til barnets beste: “Ved handlinger og avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn”. Denne bestemmelsen er utarbeidet i tråd med BK art. 3 nr. 1 om at barnets beste skal være “a primary consideration”. Hensynet til barnets beste skal være et gjennomgående prinsipp i alle avgjørelser som tas vedrørende barn. Dette gjelder uavhengig av hvem som har avgjørelsesmyndigheten, staten, foreldrene, domstolen, barnevernet eller skolen.

FNs barnekomité har uttalt at hensynet til barnets beste utgjør ett av de fire grunnleggende prinsippene i barnekonvensjonen. Det skal være et dynamisk begrep som skal brukes til tolkning av de øvrige bestemmelsene i Barnekonvensjonen. Det skal også gjelde på områder som ikke direkte er regulert av barnekonvensjonen, så lenge det berører barn. Men prinsippet må ikke brukes til å svekke andre rettigheter barnet har etter konvensjonen.¹³⁹

Hensynet til barnets beste skal ut i fra barnekonvensjonen forstås som et tredelt prinsipp. For det første skal det være “a substantive right”. Det innebærer at det er en selvstendig rettighet som skal tas med i vurderinger og saker vedrørende barn og skal kunne påberopes for domstolen.¹⁴⁰

For det andre skal det være et tolkningsprinsipp. Det betyr at det skal brukes ved fortolkning av andre bestemmelser i barnekonvensjonen. For det tredje skal det være en prosedyreregulering. Det vil si at i saker som berører barn, skal saksbehandler vurdere barnets beste og dette må kunne ses i et vedtak.¹⁴¹ For eksempel i et forvaltningsvedtak må saksbehandler vurdere barnets beste, og avveining og begrunnelse må komme tydelig frem.

Også i privat sektor skal barnets beste være et grunnleggende hensyn i handlinger og avgjørelser som angår barn. Komitéen påpeker at dette medfører at staten har en plikt til å sikre at dette skjer.¹⁴²

---

¹³⁹ FNs barnekomité's generelle kommentar nr. 14 (2013)

¹⁴⁰ FNs barnekomité's generelle kommentar nr. 14 (2013) punkt 6 og 6 (a). Det er diskutert om barnets beste anses som et selvstendig rettskrav i Norge. I Rt. 2012 s. 2039 avsnitt 101 kom høyesterett frem til at det ikke var det. Generell kommentar nr. 14 kom imidlertid etter dette og prinsippet ble også grunnlovsfestet i 2014 over samme lest som BK art. 3. Videre er prinsippets selvstendige side nevnt i Rt. 2015 s. 93 avsnitt 65.

¹⁴¹ FNs barnekomité's generelle kommentar nr. 14 (2013) punkt 6 (b) og (c)

¹⁴² FNs barnekomité's generelle kommentar nr. 14 (2013) punkt 14 (c)

Barnets beste er et dynamisk begrep som er i stadig utvikling og må tilpasses det enkelte saksforhold. I norsk lovgivning er hensynet til barnets beste også slått fast i noe av særlovgivningen. For eksempel bl. § 48, bvl. § 4-1 og adopsjonsloven § 4.

I Rt. 2015 s. 93 (Maria) slår Høyesterett fast at barnets beste ikke er ment til å være det eneste eller avgjørende hensynet i en vurdering som omhandler barn. Men det skal ha “stor vekt” og “danne utgangspunktet” for vurderingen.¹⁴³

FNs barnekomite forklarer i generell kommentar nr. 14 hvordan en avveining mellom barnets beste og andres motstridende rettigheter skal utføres. Det skal foretas en avveining mellom de ulike interessene i hver enkelt sak. Ingen hensyn kan trumfe barnets hensyn på generelt grunnlag. Disse interessene må så holdes opp mot hverandre. Deretter forklarer barnekomiteen hva som ligger i at barnets beste skal være “a primary consideration”. Med dette menes at barnets beste står i en særstilling og at det ikke bare er et av mange hensyn.

I avveiningen av trossamfunnets rett til religionsfrihet opp mot barns rett til beskyttelse fra psykisk vold, må dermed hva som er til barnets beste være et grunnleggende hensyn.

Tolkningen av hva som er barnets beste må gjøres i tråd med de andre bestemmelsene i barnekonvensjonen, herunder barnekonvensjonen art. 19 om vold. Barnets beste skal ikke brukes for å rettferdiggjøre vold mot barn.¹⁴⁴

---

¹⁴³ Rt. 2015 s. 93 avsnitt 65. Se også Rt. 2012 s. 1985 avsnitt 135 og Generell kommentar nr. 14 avsnitt 36-40

¹⁴⁴ Generelle kommentar nr. 13 (2011) punkt 61

5 Vil den nye trossamfunnsloven gi barn bedre beskyttelse mot psykisk vold i trossamfunn?

Tidligere i oppgaven konkluderte vi med at staten plikter å beskytte barn mot psykisk vold, også i trossamfunn. Etter Grunnloven § 104 tredje ledd er også staten forpliktet til å ta barns behov i betraktning når nye lover utformes.¹⁴⁵ På denne bakgrunn vil vi undersøke hvorvidt den nye trossamfunnsloven sikrer barns rett til vern mot psykisk vold i trossamfunn.

Per dags dato har vi tre forskjellige lover som regulerer Den norske kirke og de øvrige trossamfunnene; lov om tilskott til livssynssamfunn (livssynssamfunnsloven), lov om trdomssamfunn og ymist anna (trossamfunnsloven) og lov om Den norske kirke (kirkeloven).

Formålet med den nye trossamfunnsloven er blant annet å sikre likebehandling av de ulike tros- og livssynssamfunnene, samt å skape et mer håndgripelig lovverk.¹⁴⁶ Begrunnelsen for endringen var også at de eldre lovene ikke var “godt nok tilpasset dagens virkelighet og utfordringer”.¹⁴⁷

Nylig fikk barne- og familieministeren Kjell Ingolf Ropstad spørsmål fra stortingsrepresentant Kari Henriksen (Ap), om “det foretas tilstrekkelig og relevant kontroll av tros- og livssynssamfunnenes virksomhet, og hvor mange slike kontroller er gjennomført de siste 3 årene?”. På dette svarte ministeren at det de siste tre årene kun er gjort fem tilsyn med trossamfunn. Han forklarer at dagens lovgivning gir fylkesmennene en snever adgang til å føre kontroll med trossamfunn. Den nye trossamfunnsloven legger derimot opp til mer åpenhet og gir fylkesmennene en større mulighet til å føre tilsyn.¹⁴⁸

For å kunne vurdere effekten av den nye loven vil vi først se på dagens lovgivning om tros- og livssynssamfunn.

5.1 Lov om trdomssamfunn og ymist anna

Vi vil i hovedsak fokusere på Lov om trdomssamfunn og ymist anna, og dens bestemmelser om registrering av trossamfunn, tilskudd, rapportering og tilsyn.

---

¹⁴⁵ Dokument 16 (2011-2012) punkt 32.5.1 s. 189

¹⁴⁶ Prop. 130 L (2018-2019) punkt 11.1

¹⁴⁷ Prop. 130 L (2018-2019) punkt 11.1 s. 119

¹⁴⁸ Henriksen, skriftlig spørsmål til barne- og familieministeren

5.1.1 Rett til å drive religiøs virksomhet

I trossamfunnsloven § 1 står det: “Alle har rett til å driva religiøs verksemd .... når rett og sømd ikkje vert krenkt”. I Dissenterlovkomitéens innstilling fremkommer det om forståelsen av “rett og sømd” i trossamfunnsloven § 1 at det “stiller opp en standard hvis innhold må bestemmes etter den alminnelige oppfatning i folket av hva som er sømmelig”.¹⁴⁹

5.1.2 Registrering

Et trossamfunn kan søke om å bli et registrert trossamfunn etter lovens § 13. Bestemmelsen krever imidlertid at trossamfunnets lære eller arbeid ikke er i strid med “rett og moral”. Det er flere rettigheter som knyttes til det å være et registrert trossamfunn, herunder for eksempel at det gis vigselmyndighet og rett til å gjennomføre gravferd.¹⁵⁰

Om hva som ligger i vilkåret “rett og moral” uttaler dissenterlovkomitéen at det innebærer en forutsetning om at “trossamfunnet representerer en positiv verdi som staten kan være tjent med å vise tillit og å støtte, både ut i fra interesse for folkemoralen og for den del av kulturen som det religiøse liv representerer”. Det påpekes videre at det er det “rådende moralsyn i landet” som det tas utgangspunkt i for vurderingen. Etter en alminnelig språklig forståelse viser dette til en dynamisk tolkning av hva som er moralsk rett til enhver tid. Det påpekes videre selv om noe utgjør en del av læren til en religion, er ikke dette i seg selv nok til å si at det er moralsk riktig. I tillegg vil forhold som regnes som umoralske, men som ikke er straffbare, fremdeles kunne påvirke avgjørelsen om et trossamfunn kan registreres.¹⁵¹

Dette ble imidlertid skrevet på begynnelsen av 1960-tallet. Mye har forandret seg, spesielt hva angår synet på moral, og det er derfor nødvendig å se på hvordan dette anvendes i praksis i dag, 60 år senere.

Sivilombudsmannen uttalte seg i 1998 om kravet til rett og moral i forbindelse med en sak¹⁵²:

«Bare dersom virksomheten klart og tydelig fremstår som og opptrer på en måte som er i strid med allment aksepterte krav til en forsvarlig samfunnsorden og en allment godkjent samfunnsmoral, kan det etter mitt syn bli tale om å nekte trossamfunnet registrert. Det må således kreves klare holdepunkter for å nekte et trossamfunn registrering med den begrunnelse at dets lære eller arbeid strider mot «rett og moral». På bakgrunn

---

¹⁴⁹ Innstilling til lov om trossamfunn (1962) s. 155

¹⁵⁰ Lov av 04. juli 1991 nr. 47 om ekteskap § 12 og Lov om 07. juni 1996 nr. 32 om gravplasser, kremasjon og gravferd § 5

¹⁵¹ Innstilling til lov om trossamfunn (1962) s. 166

¹⁵² Sak 97-1562 [[SOMB-1998-5](#)]

av tros- og livssynsfrihetens prinsipp må det offentlige her ha en tung bevisbyrde. Antakelser omkring et trossamfunns lære og arbeid ut fra mer eller mindre uklare formuleringer i registreringsgrunnlaget (trosvedkjenningen, vedtektene mv.), kan ikke være tilstrekkelig. Det samme gjelder frykten for at et trossamfunn kan utnyttes og virke tiltrekkende på uønskede elementer i samfunnet.”

Sivilombudsmannen skisserer her en relativt høy terskel for å nekte trossamfunn å registrere seg.

Dersom vilkårene for å registrere trossamfunnet ikke overholdes, kan det etter skriftlig advarsel bli slettet fra registeret, jf. trossamfunnsloven § 21 første ledd.

Tidligere var det et krav om at trossamfunn som skulle søke tilskudd fra stat og kommune måtte være registrert. Denne ordningen ble endret og utvidet i 1981 ved lov om tilskott til livssynssamfunn og tilføyelsen av § 19 a) i trossamfunnsloven, slik at både livssynssamfunn og uregistrerte trossamfunn kan søke tilskudd. I dag er forskjellene mellom uregistrerte og registrerte trossamfunn nesten utvisket.¹⁵³ En del av rettighetene som kommer av registrering er ikke lenger kun forbeholdt trossamfunn, slik som at også livssynssamfunn kan gis vigselmyndighet.

5.1.3 Tilskudd

I dag kan både registrerte og uregistrerte trossamfunn søke tilskudd etter trossamfunnsloven § 19 og § 19 a). Tilføyelsen av § 19 a) kom samtidig som loven om tilskudd for livssynssamfunn.¹⁵⁴ Det ble imidlertid ikke presisert i lovteksten til bestemmelsen hvorvidt det skulle få konsekvenser for uregistrerte trossamfunns mulighet for å søke støtte dersom de ikke oppfylte kravet til “rett og moral”, slik som for registrerte trossamfunn. Det ble heller ikke gitt samme begrensning som for livssynssamfunn.¹⁵⁵ Justiskomiteen presiserte derimot i innstillingen til lov om tilskott for livssynssamfunn at uregistrerte trossamfunn burde følge de samme reglene for tilskudd som de registrerte trossamfunnene.¹⁵⁶ Ståsettutvalget tolker ut ifra dette at det i praksis også er et vilkår for tilskudd til uregistrerte trossamfunn at læren og arbeidet deres ikke er i strid med rett og moral.¹⁵⁷

---

¹⁵³ NOU 2013:1 s. 333

¹⁵⁴ NOU 2013:1 s. 340

¹⁵⁵ Etter Lov om tilskott til livssynssamfunn § 1 kan livssynssamfunn søke tilskudd så lenge de ikke “krenkjer rett og sømd”.

¹⁵⁶ Innst. O. nr. 84 (1980–81): 5

¹⁵⁷ NOU 2013:1 s. 340

5.1.4 Rapportering og tilsyn

Etter trossamfunnsloven § 16 skal registrerte trossamfunn sende fylkesmannen “ei stutt melding om verksemda og om brigde i ting som er registerførde”, med andre ord en årsmelding om virksomheten og eventuelle endringer til registeret. Dette skal gjøres hvert år. Denne plikten gjelder ikke for uregistrerte trossamfunn eller livssynssamfunn.¹⁵⁸

Trossamfunn som mottar tilskudd må bruke pengene på religiøse formål og sende inn regnskap, jf. trossamfunnsloven § 19 fjerde ledd. Etter forskrift om registrerte og uregistrerte trossamfunn § 10 må regnskapet vise hva pengene er brukt på og for tilskudd over 100 000 kroner må regnskapet attesteres av revisor.¹⁵⁹

5.1.5 Hvordan har denne loven fungert?

Når det gjelder trossamfunns rett til tilskudd, uttalte Stålsettutvalget at de ikke var “kjent med tilfeller av at trossamfunn etter endelig vedtak er blitt nektet tilskudd ut fra brudd på rett og moral”.¹⁶⁰

At ingen trossamfunn har mistet tilskudd mener utvalget er et resultat av flere samvirkende faktorer. For det første er forvaltningen i dag spredd ut på de enkelte fylkesmannsembetene, noe som fører til en lite “stram og konsekvent linje” i avgjørelsene.¹⁶¹ I tillegg har fylkesmannsembetene ulik kompetanse, og saksmengde og det kan være store individuelle forskjeller på trossamfunnene. Videre er det utfordrende at loven ikke oppstiller tydelige krav til hva som ligger i begrepene “rett og sømd” og “rett og moral”. Når det gjelder kravene om at virksomheten ikke må være i strid med “rett”, konkluderer Stålsettutvalget med at disse er “svake og lite tydelige”, noe som fører til en “lite aktiv” håndheving.¹⁶² Justisdepartementet har også i forarbeidene til livssynssamfunnsloven lagt opp til at man skal være tilbakeholdne med tilskuddsnekt overfor såkalte “tvilsomme” trossamfunn.¹⁶³

Det ser ut til at bestemmelsene i trossamfunnsloven og livssynssamfunnsloven ikke benyttes i dag for å beskytte barn mot psykisk vold i trossamfunn. En av grunnene ser ut til å være en tilbakeholdenhet med å skulle påstå at trossamfunns lære ikke er i tråd med dagens “moral”.

---

¹⁵⁸ Prop.130 L punkt 18.1.2

¹⁵⁹ Forskrift om registrerte og uregistrerte trossamfunn, FOR-2005-04-19-345

¹⁶⁰ NOU 2013:1 punkt 23.4.1.1 på s. 341

¹⁶¹ NOU 2013:1 s. 341

¹⁶² NOU 2013:1 s. 341

¹⁶³ NOU 2013:1 s. 341

Forutsatt at et trossamfunn kan nektes registrering fordi læren deres er i strid med dagens “folkemoral”, er spørsmålet om det kan brukes som virkemiddel av staten for å verne barn mot psykisk vold. Da må en i så fall først vurdere om det vil stride mot “folkemoralen” å utøve psykisk vold mot barn. Samfunnet har fått bedre kunnskap om at ulike former for vold kan skade barn.¹⁶⁴ Vern mot psykisk vold har av den grunn blitt tatt inn blant annet i Grl. § 104 tredje ledd om vern av barnets integritet og barneloven § 30 (3) om forbud mot psykisk vold. Å utsette barn for psykisk vold er derfor naturlig å anse som i strid med “folkemoralen”.

I tillegg kan psykisk vold også være i strid med “rett” dersom et straffebud overskrides. Det betyr at fylkesmannen i teorien kan nekte et trossamfunn støtte på bakgrunn av at barn ble utsatt for psykisk vold.

Som vi har nevnt ovenfor har myndighetene vært svært tilbakeholdne med å benytte seg av denne adgangen. Bestemmelsen blir ikke håndhevet, og det gir dermed ikke barn en reell beskyttelse.

Vi ser også at adgangen til å kreve rapportering og føre tilsyn med trossamfunn i all hovedsak har dreid seg om å sikre at tilskuddet er berettiget. Herunder om bruken av tilskuddsmidlene har gått til det lovbestede formålet, og at medlemstallene i de ulike trossamfunnene stemmer. Det gir derimot ikke adgang til å be om rapportering eller å føre tilsyn med trossamfunn dersom det foreligger mistanke om at barn blir utsatt for psykisk vold.

At staten ikke har mulighet til å kreve innsyn i barns situasjon i trossamfunn, begrenser muligheten til å oppdage kritikkverdige forhold. Dette medfører også at det ikke er grunnlag for å kreve innsyn for å undersøke om trossamfunnets lære eller arbeid er i strid med rett og moral. Det kan derfor tenkes at det finnes trossamfunn i dag som ikke skulle fått tilskudd.

Dette forklarer noe av behovet for en ny lov. Spørsmålet er da om den nye loven sikre barns rett til beskyttelse mot psykisk vold på en bedre måte.

5.2 Ny lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven)

En viktig ramme for utformingen av den nye loven var statens plikt til å beskytte religionsfriheten, samt å støtte de ulike tros- og livssynssamfunnene aktivt, jf. Grl. § 16. Som barne- og

---

¹⁶⁴ Dokument 16 (2011-2012) punkt 32.5.1

familiedepartementet uttalte i forarbeidene, er den nye loven “i all hovedsak en tilskuddslov”.

165

Departementet har i forarbeidene vurdert utformingen av den nye loven opp mot menneskerettighetene, herunder EMK og barnekonvensjonen.¹⁶⁶ I utarbeidelsen av loven har flere instanser vurdert særskilte forhold for barn i trossamfunn.¹⁶⁷ Dette er staten også forpliktet til å gjøre etter barnekonvensjonen.¹⁶⁸

I den nye loven er det derfor enkelte bestemmelser som kan gi økt beskyttelse mot psykisk vold for barn i trossamfunn.

5.2.1 Vilkår for registrering av trossamfunn

Trossamfunn kan søke om å bli registrert etter § 4, dersom visse vilkår foreligger. Trossamfunnet må for det første være “fast organisert” og ha minst 50 medlemmer. Registrering gir grunnlag for at man kan kreve tilskudd etter § 5 og at man kan søke om å bli tildelt vigselfrett etter § 9.

5.2.2 Tilskudd

Etter den nye trossamfunnsloven § 5 kan registrerte trossamfunn kreve tilskudd fra staten til utøvelse av troen.¹⁶⁹

Myndighetene gis adgang til å nekte trossamfunn tilskudd på visse vilkår, jf. § 6. Etter § 14, fremkommer det at § 6 også gjelder for Den norske kirke.

I dagens lov om trossamfunn er det også adgang til å nekte tilskudd, ved krav om at trossamfunnet ikke skal opptre i strid med rett og sømd, eller rett og moral. Denne muligheten har hatt liten reell betydning for om trossamfunn har fått tilskudd.¹⁷⁰ Stålsettutvalget skulle vurdere hvilke vilkår som skulle stilles for å få tilskudd i den nye trossamfunnsloven.¹⁷¹ Utvalget mente det var et behov for både en presisering og tydeliggjøring av vilkårene for å motta støtte.

---

¹⁶⁵ Prop.130 L (2018-2019) s. 133

¹⁶⁶ Prop.130 L (2018-2019) punkt 5.1 s. 41

¹⁶⁷ Blant annet NOU 2013:1 s. 347-348, 101-102 og Prop.130 L (2018-2019) punkt 5.3.3, punkt 13.5.2 og kapittel 24 s. 258

¹⁶⁸ FNs barnekomite generell kommentar nr. 5 punkt 18

¹⁶⁹ Prop.130 L (2018-2019) kapittel 24 s. 257

¹⁷⁰ NOU 2013:1 s. 341

¹⁷¹ NOU 2013:1 s. 22

Barne- og familiedepartementet var enig i dette.¹⁷² Departementet begrunner dette blant annet i hensynet til forutberegnelighet for trossamfunnene og myndighetenes mulighet til å følge dem opp.¹⁷³ Den nye bestemmelsen tydeliggjør derfor hva som forventes av trossamfunnene.¹⁷⁴

For å kunne nekte trossamfunn tilskudd må to vilkår være oppfylt. Det ene vilkåret er at trossamfunnet må ha begått en av krenkelsene listet opp i bestemmelsen. Med krenkelser menes å utøve vold eller tvang, fremsette trusler, krenke barns rettigheter, bryte lovbestemte diskrimineringsforbud eller på andre måter alvorlig krenke andres rettigheter og friheter. I tillegg omfattes oppfordringer og støtteerklæringer til slike krenkelser.

Det andre vilkåret er at krenkelsen må være utført av trossamfunnet eller enkeltpersoner som opptrer på vegne av samfunnet.

Etter § 6 “kan” forvaltningsmyndigheten nekte et trossamfunn tilskudd helt eller delvis. Det betyr at det må foretas en skjønnsmessig vurdering.¹⁷⁵

Vi skal nå se nærmere på bestemmelsens betydning for å beskytte barn mot psykisk vold.

5.2.2.1 Hvilke forhold er omfattet?

Forholdene som kan føre til tilskuddsnekt er vold, tvang, trusler, å krenke barns rettigheter, brudd på lovbestemte diskrimineringsforbud eller på andre måter alvorlig krenker andres rettigheter og friheter, jf. ny trossamfunnslov § 6 første ledd. En handling kan dekkes av flere forhold samtidig.¹⁷⁶

Denne konkretiseringen av vilkårene vil i praksis medføre en skjerping av kravene. Hensyene bak er blant annet å forenkle muligheten til å føre tilsyn med trossamfunnene og at trossamfunnene “i større grad skal kunne forutse sin rettsstilling”.¹⁷⁷ Det sistnevnte hensynet er i tråd med klarhetskravet i legalitetsprinsippet, jf. Grl. § 113. Det er bare krenkelsene som er nevnt i paragrafen som legitimerer tilskuddsnekt.¹⁷⁸

---

¹⁷² Prop.130.L (2018-2019) punkt 17.3.1 s. 184

¹⁷³ Prop.130.L (2018-2019) punkt. 17.3.3 s. 186

¹⁷⁴ Prop. 130.L (2018-2019) s. 258

¹⁷⁵ Ibid punkt 17.5 s. 192

¹⁷⁶ Prop.130.L (2018-2019) punkt 17.5 s. 192

¹⁷⁷ Ibid punkt 17.5 s. 192-193

¹⁷⁸ Ibid punkt 17.5 s. 193

I forarbeidene omtales utøvelse av vold, tvang eller trusler sammen som det første alternativet for tilskuddsnekt etter § 6. Det vises i denne sammenheng til de parallelle straffebestemmelsene som regulerer disse forholdene. Dette omfatter blant annet straffebestemmelsene i straffelovens kapittel 24 og 25.¹⁷⁹ Det utdypes ikke noe mer om hvordan en skal forstå begrepene, og det er dermed nærliggende å anta at det skal gjøres ut i fra bestemmelsene i straffeloven. Beviskravet skal imidlertid være mindre strengt enn i straffesaker.¹⁸⁰ Hvorvidt dette kravet kan benyttes for å verne barn mot psykisk vold vil dermed avhenge av om straffebud er overtrådt. Vi vil ikke vurdere dette videre.

Det siste alternativet i bestemmelsen omfatter krenkelser av “andres rettigheter eller friheter”, jf. den nye trossamfunnsloven § 6 første ledd. Denne omfatter “alvorlige” krenkelser som faller utenfor de andre alternativene. Formuleringen er hentet fra EMK art 9 nr. 2, “rights and freedoms of others”. Dette er et av de legitime formålene som listes opp i forhold til når det kan gjøres inngrep i religionsfriheten. Det fremkommer av forarbeidene at dette alternativet signaliserer at tilskuddsforvalteren må vurdere om tilskuddsnekt i de konkrete tilfellene utgjør lovlig inngrep etter EMK art. 9 nr. 2.¹⁸¹

Dette alternativet er hovedsakelig ment til å beskytte mennesker utenfor det aktuelle trossamfunnet. Det er begrunnet i at trossamfunnets egne medlemmer kan melde seg ut dersom de blir utsatt for krenkelser av deres friheter og rettigheter. Tanken er at voksne mennesker har fri vilje og at de kan velge selv om de vil være i et trossamfunn som påfører dem krenkelser, selv om det er skadelig. Men vilkåret kan likevel også omfatte trossamfunnets egne medlemmer dersom det eksempelvis er snakk om utnyttelse av sårbare mennesker, negativ sosial kontroll eller hindring av utmeldelse.¹⁸² Barn må anses som en sårbar gruppe. Dessuten kan de ikke selv melde seg ut før de er 15 år gamle, jf. § 2. Deres frie vilje er dermed begrenset og vil avhenge av i hvor stor grad de får medvirke etter § 3. Dette alternativet kan derfor muligens omfatte barns rettigheter.

Det er uansett et eget alternativ som spesifikt omhandler barns interesser, og som derfor er særlig relevant for spørsmålet om barns beskyttelse mot psykisk vold i trossamfunn. Dersom trossamfunnet “krenker barns rettigheter” kan det nektes tilskudd. Med barn menes personer under 18 år, jf. vergemålsloven § 2 første ledd bokstav a.

---

¹⁷⁹ Prop.130.L (2018-2019) s. 258

¹⁸⁰ Ibid s. 258

¹⁸¹ Prop.120 L (2018-2019) s. 258

¹⁸² Prop.130 L (2018-2019) s. 258

Det fremkommer av forarbeidene at “barns rettigheter” blant annet omfatter barns rettigheter etter barnekonvensjonen.¹⁸³ Det vil si at barnekonvensjonen art. 19 om barns rett til beskyttelse mot psykisk vold, er en av rettighetene trossamfunn ikke kan krenke. I tillegg nevner forarbeidene psykisk vold og negativ sosial kontroll mot barn som eksempler på krenkelser.¹⁸⁴

Eksemplene vi har vist til i punkt 3.2 vil være psykisk vold etter barnekonvensjonen art. 19. Det vil på denne måten derfor være mulig å vurdere om trossamfunnenes praksis, herunder deres arbeid og lære, kan krenke barns rettigheter etter denne bestemmelsen. Dette gir forvaltningsmyndigheten muligheten til å vurdere om for eksempel læren om helvete eller læren om dommedag krenker rettighetene til barna i trossamfunnet.

Det tas imidlertid et forbehold om at det må skje en avveining opp mot trossamfunnets rett til religionsfrihet.¹⁸⁵ Dette kommer vi tilbake til senere.

5.2.2.2 Oppfordre og støtte krenkelser

Etter den nye trossamfunnsloven § 6 første ledd annet punktum kan det også nektes tilskudd dersom trossamfunnet “oppfordrer eller gir støtte til krenkelser” som nevnt i første punktum. Ifølge forarbeidene betyr “oppfordrer” å “aktivt tilskynde en krenkelse”. Å gi “støtte” betyr å “legge til rette for eller mer aktivt forsvare en handling” og kan også omfatte unnlatelser, det vil si at man ikke griper inn dersom man vet at det skjer krenkelser. Det å oppfordre medlemmer til å utøve vold som ledd i oppdragelsen i forkynnelsen, eller fraråde barn til å ta utdanning, vil omfattes av dette.¹⁸⁶

Dersom det oppfordres å ha kontroll på barna i trossamfunnet, på en slik måte at forholdene kan klassifiseres som negativ sosial kontroll, vil sannsynligvis dette også falle inn under bestemmelsen. Det samme gjelder dersom man oppfordrer til demonutdrivelse av barn, eller vet at demonutdrivelse på barn foregår uten at trossamfunnet aktivt tar avstand fra det.

5.2.2.3 Hvem foretar de rettstridige handlingene?

Et vilkår for å nekte tilskudd er at forholdet er knyttet til “tros- eller livssynssamfunn, eller enkeltpersoner som opptrer på vegne av samfunnet”, jf. ny trossamfunnsloven § 6 første ledd. For at tilskudd skal kunne nektes må krenkelsen “på en kvalifisert måte knyttes til et tros-

---

¹⁸³ Prop.130.L (2018-2019) s. 258

¹⁸⁴ Prop.130.L (2018-2019) s. 258 og punkt 7.4.6 s. 80

¹⁸⁵ Prop.130.L (2018-2019) s. 258

¹⁸⁶ Prop.130.L (2018-2019) s. 259

eller livssynssamfunn”.¹⁸⁷ Et konkret eksempel er dersom forholdet er nedfelt i vedtektene til et trossamfunn.¹⁸⁸ Når det gjelder enkeltpersoners handling, vil blant annet personer som representerer samfunnet i juridisk forstand, religiøse ledere og ansatte være omfattet. Det må likevel foretas en konkret vurdering om hvor nært forholdet er trossamfunnets virksomhet. Vurderingen går ut på om det vil være “urimelig” om forholdet ikke får betydning for hele trossamfunnet.¹⁸⁹

I historiene fra rapporten til Hjelpeskilden kommer det ikke frem *hvem* som nødvendigvis har utført den psykiske volden. Det vises imidlertid til det religiøse miljøet barna vokste opp i, og det beskrives som strengt.¹⁹⁰ Dette tyder på at det kan være snakk om strukturelle og typiske forhold for trossamfunnet. Vurderingen vil uansett være om utøvelsen av den psykiske volden i tilstrekkelig grad knytter seg til trossamfunnet eller ikke.

Dersom det fremstår typisk for trossamfunnet å lære barn om helvete og dommedag på en skremmende måte, faller dette etter vår vurderingen innefor vilkåret. Det samme gjelder demonutdrivelse. På den andre siden vil sannsynligvis en enkeltstående uttalelse eller handling av for eksempel en ekstern taler som er på besøk i trossamfunnet, falle utenfor.

Negativ sosial kontroll kan også være et eksempel på noe som kan være et strukturelt problem og dermed knytte seg til trossamfunnet på en tilstrekkelig måte.

Dersom krenkelser eller lovbrudd som er listet opp i § 6 første ledd blir begått av trossamfunnet eller enkeltperson knyttet til det, systematisk og forsettlig, er hovedregelen tilskuddsnekt.¹⁹¹

5.2.2.4 Tilskuddet “kan” nektes

At tilskuddet “kan” nektes, gir en anvisning til at det må foretas en skjønnsmessig helhetsvurdering i hvert konkrete tilfelle. Tilskuddet kan nektes helt eller delvis, avhengig av alvorlighetsgraden. Bevisbyrden ligger hos tilskuddsforvalteren.¹⁹²

---

¹⁸⁷ Ibid punkt 17.5 s. 192

¹⁸⁸ Ibid s. 257

¹⁸⁹ Ibid punkt 17.5 s. 192

¹⁹⁰ Hjelpeskilden (2019) s. 3

¹⁹¹ Prop.130 L (2018-2019) s. 257

¹⁹² Ibid punkt 17.5 s. 192

I forarbeidene fremkommer det i avveiningen om tilskudd skal nektes eller ikke, at det må foretas en konkret vurdering av om det vil være urimelig å gi trossamfunn tilskudd. Dette bunner ut i et ønske om at allmennheten skal ha tillit til at ressursene går til “samfunnsnyttige formål”.¹⁹³ Formålet med muligheten til å nekte trossamfunn tilskudd er “å beskytte andres rettigheter og friheter”.¹⁹⁴ Om forholdet som kan lede til tilskuddsnekt er straffbart eller ikke, er ikke avgjørende.¹⁹⁵ Et eventuelt lovbrudd vil likevel kunne være et moment i vurderingen.¹⁹⁶

Departementet påpeker at det å nekte tilskudd eller kreve tilskuddet tilbake kan være “urimelig inngripende” i noen tilfeller. Momenter i denne vurderingen er om andre, og mindre inngripende tiltak for å forebygge krenkelsen kan iverksettes eller er iverksatt.¹⁹⁷ Det antas at de her viser til at det kan være et urimelig inngrep i retten til religionsfriheten, slik at det må foretas en vurdering av om det er adgang til å begrense retten til religionsfriheten i det konkrete tilfellet.

Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter sa i høringen at selv om lovbestemmelsen er vurdert til å utgjøre et lovlig inngrep i religionsfriheten, er det uansett lagt opp til en skjønnsutøvelse med å bruke begrepet “kan”. Det må derfor foretas en menneskerettslig vurdering for hvert konkrete tilfellet.¹⁹⁸

Hvordan dette stiller seg i forhold til våre eksempler på psykisk vold, skal vi komme tilbake til i punkt 5.2.6.1.

5.2.3 Vilkår for å nekte eller trekke tilbake registrering

Trossamfunn kan også nektes å bli registrert eller at registrering trekkes tilbake på som vilkår etter § 4 tredje ledd, jf. § 6. Det vises derfor til drøftelsen over når det gjelder hva som ligger i de ulike vilkårene.

Også her legges det opp til en skjønsmessig vurdering ved bruken av ordet “kan”. Vurderingen her vil gå ut på “om forholdet er så alvorlig at registrering skal nektes gitt eller trekkes

---

¹⁹³ Prop.130.L (2018-2019) punkt 17.5 s. 191-192

¹⁹⁴ Ibid s. 193

¹⁹⁵ Prop.130.L (2018-2019) punkt 17.5 s. 191

¹⁹⁶ Ibid s. 257

¹⁹⁷ Ibid punkt 17.5 s. 192

¹⁹⁸ Ibid s. 188

tilbake”. Det skal mer til for at en registrering som trossamfunnet tidligere har fått innvilget, skal kunne trekkes tilbake.¹⁹⁹

Det legges tilsynelatende opp til en litt høyere terskel for å nekte trossamfunn registrering eller trekke den tilbake, enn for å nekte tilskudd. Det understøttes ved at trossamfunnet vil miste flere rettigheter ved å ikke bli registrert, for eksempel adgangen til å søke om vigselsrett etter den nye trossamfunnsloven § 9.

5.2.4 Rapportering og tilsyn

I likhet med dagens ordning, er det i den nye loven stilt krav til rapportering fra trossamfunn. Det er også gitt adgang til å føre tilsyn med trossamfunnet . Ved utformingen av de nye bestemmelsene om rapportering og tilsyn la departementet til grunn at det forelå et behov for “tettere oppfølging” av trossamfunnene. Det var i tråd med anbefalingen fra Stålsettutvalget.²⁰⁰ Departementet uttalte i forarbeidene at det bør kunne føres tilsyn med trossamfunnene i tillegg til å kunne nekte trossamfunn økonomisk støtte. Dette gir mulighet til en særskilt oppfølging av kvinners og barns interesser.²⁰¹ Dette er nå uttrykt gjennom den nye trossamfunnsloven § 7 om rapportering og § 8 om tilsyn.

5.2.4.1 Rapportering

Etter § 7 første ledd skal trossamfunn som er registrert “hvert år rapportere om sin virksomhet til tilsynsmyndigheten”. Rapportering kreves for å kunne kontrollere at vilkår for registrering fremdeles foreligger etter § 4. I tillegg skal rapporten gi informasjon om bruken av tilskuddet, slik at tilsynsmyndigheten kan kontrollere at det er brukt i samsvar med kravene i § 5.²⁰²

Det er særlig to ting som gir mulighet for bedre kontroll med barns situasjon i trossamfunn. For det første ved at det i årsrapporten skal gis “en kort omtale av virksomheten i samfunnet, blant annet om eventuelle aktiviteter og tilbud for barn og unge...”.

Familie- og kulturkomiteen fremhever i sin innstilling at rapporteringsplikten som følger av § 7 første ledd “også bør omfatte forhold av spesiell betydning for barns rettigheter”, ved at trossamfunnene må gjøre rede for aktiviteter som arrangeres for barn og unge.²⁰³ Poenget er at

---

¹⁹⁹ Prop.130 L (2018-2019) kapittel 24 s. 255

²⁰⁰ Prop.130.L (2018-2019) punkt 17.3.1 s. 185

²⁰¹ Prop.130 L (2018-2019) s. 64

²⁰² Ibid. s. 260

²⁰³ Innst.208 L (2018-2019) Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om Lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven) s. 29

myndigheten på denne måten får bedre kontroll med hvilke aktiviteter som foregår for barn i trossamfunn. Videre kan det foretas tilsyn dersom de for eksempel er bekymret for at aktivitetene “strider mot barns rettigheter” eller fører til “negativ sosial kontroll”.²⁰⁴ Dermed ble ordlyden i bestemmelsens første ledd lydende slik at det i årsrapporten skal gis en kort omtale av «blant annet eventuelle aktiviteter og tilbud for barn og unge», jf § 7 første ledd andre punktum.

For det andre kan tilsynsmyndighetene etter andre ledd “kreve rapportering om særlige forhold”. Særlige forhold omfatter etter forarbeidene “barns rettigheter, eller konkrete forhold som kan lede til at tilskudd nektes, jf. § 6”.²⁰⁵

Det fremkommer av forarbeidene at muligheten til å be om at trossamfunnet rapporterer om forhold rundt barna, vil “kunne være et effektivt tiltak for å få innblikk i samfunnenes praksis”.²⁰⁶ Som vi har vist til i punkt 1.2 tar media stadig opp saker som omhandler barns situasjon i trossamfunn. Dersom det på denne måten kommer frem anklager om kritikkverdige forhold, kan tilsynsmyndighetene kreve særskilt rapportering om dette.

5.2.4.2 Tilsyn

Ny lov om trossamfunn § 8 andre ledd lyder: “Departementet fører tilsyn med at tros- og livssynssamfunn oppfyller sine plikter etter loven”. Forvaltnings- og tilsynsansvaret delegeres til fylkesmannen.²⁰⁷ Dette innebærer at fylkesmannen kan føre tilsyn med at trossamfunn ikke begår handlinger som kan føre til tilskuddsnekt etter § 6 første ledd.²⁰⁸

Ståsettutvalget adresserte at det var behov for en sentralisering av fylkesmannsembetet, ved at et av embetene håndterer forvaltningen med tilskudd og registrering etter den nye trossamfunnsloven. Formålet med forslaget var å sikre “likebehandling og tilstrekkelig kompetansenivå”.²⁰⁹ Per 2017 var forvaltningen med registrering og tilskudd spredt ut på de 17 ulike fylkesmannsembetene.²¹⁰ Departementet ga i høringsnotatet uttrykk for at de var enige med Ståsettutvalget om behovet for at kompetansen samles hos noen få fylkesmannsembeter.²¹¹

---

²⁰⁴ Innst.208 L (2018-2019) Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om Lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven) s. 29

²⁰⁵ Prop.130.L (2018-2019) s. 260

²⁰⁶ Prop.130 L (2018-2019) s. 62

²⁰⁷ Ibid s. 199

²⁰⁸ Prop.130.L (2018-2019) s. 260

²⁰⁹ NOU 2013:1 s. 357

²¹⁰ Kulturdepartementet (2017) s. 160

²¹¹ Ibid s. 160

Barne- og familiedepartementet besluttet at fra 1. januar 2020 er Fylkesmannen i Oslo og Viken (for sine fylker) og Fylkesmannen i Agder (for resten av landet) som tildeles forvaltningsansvaret etter ny trossamfunnslov kapittel 2.²¹²

Stålsettutvalget mente at fylkesmannsembetet som fikk oppgaven, skulle ha “en selvstendig plikt til å vurdere og å følge opp påstander om brudd på forutsetninger”, samt ha “et eget system for avdekking av brudd på forutsetningene for tilskudd”.²¹³ Dette legger opp til at tilsynsmyndigheten skal ha en aktiv rolle. I høringsnotatet var forslaget ordlyd at fylkesmannen skulle “føre kontroll” med trossamfunnene, men hvor stor grad av selvstendig og aktiv oppfølging det skulle medføre ble ikke særlig kommentert.²¹⁴ I den vedtatte bestemmelsen er imidlertid ordet “tilsyn” valgt. Dette ble gjort for å “markere ansvaret for å følge opp og kontrollere tros- og livssynssamfunnene”.²¹⁵ Det er heller ikke her klart etter ordlyden om det er ment å implementere en slik aktivitetsplikt som Stålsettutvalget anbefalte i 2013.

5.2.5 Barnets rett til å bli hørt

I den nye trossamfunnsloven er barnets rett til å bli hørt lovfestet i § 3:

“Et barn som er i stand til å danne seg egne meninger, har rett til å medvirke i alle forhold som gjelder barnets utøvelse av tro eller livssyn”.

Barnets rett til å bli hørt fremkommer allerede av Grl. § 104 og barnekonvensjonen art. 12 og utgjør et av de fire grunnleggende prinsippene i barnekonvensjonen.²¹⁶ Dette innebærer for det første at barnets rett til å bli hørt både skal regnes som en selvstendig rettighet. I tillegg skal prinsippet også tas hensyn til i alle bestemmelser, saker og avgjørelser som omhandler barn.²¹⁷

Selv om stadfestelsen av barnets rett til å bli hørt ikke medfører en endring av rettstilstanden, ble den tatt med for å tydeliggjøre budskapet og understreke viktigheten av at barnet skal bli hørt.²¹⁸ Barneombudet uttalte i høring om ny lov at en presisering i særlovgivning er viktig for

---

²¹² Fylkesmannen i Innlandet (2020)

²¹³ NOU 2013:1 357

²¹⁴ Kulturdepartementet (2017) s. 161

²¹⁵ Prop.130.L (2018-2019) s. 199

²¹⁶ FNs barnekomite generell kommentar nr. 5 punkt 12

²¹⁷ Høstmølingen (2020) s. 98

²¹⁸ Prop. 130 L (2018-2019) Pkt. 13.3.2

å sikre en reell gjennomføring av barns rett til å bli hørt, i tillegg til at det var viktig av rettspedagogiske hensyn.²¹⁹

I Hjelpekildens rapport fremkommer det i fortellinger relatert til negativ sosial kontroll at mange hadde opplevd at hensynet til trossamfunnet som en kollektiv gruppe var viktigere enn det individuelle barnets meninger og behov. De opplevde at man ikke skulle stille kritiske spørsmål og at deres frihet ble begrenset.²²⁰ Denne stadfestelsen av at barnet skal bli hørt kan sende et signal til trossamfunn om at hensynet til gruppen ikke alltid kan gå foran barnets individuelle behov og det må gis rom for at de kan ta frie valg.

5.2.6 Den nye trossamfunnslovens side til religionsfrihet

Som illustrert ovenfor, inneholder den nye trossamfunnsloven bestemmelser som kan ha betydning for hvorvidt staten kan beskytte barn mot psykisk vold i trossamfunn. Før vi kan si noe om hvorvidt lovendringen faktisk representerer en forbedring av rettstilstanden, må det vurderes om bestemmelsene utgjør et legitimt inngrep i retten til religionsfrihet. Som departementet påpeker i forarbeidene står religionsfriheten sterkt, og det kan ikke uten videre gjøres inngrep i denne.²²¹

Den nye trossamfunnsloven er som nevnt hovedsakelig en tilskuddslov. Avveiningen av den nye trossamfunnsloven opp mot retten til religionsfrihet vil derfor i utgangspunktet dreie seg om muligheten til å nekte tilskudd eller registrering dersom barn utsettes for psykisk vold i trossamfunnet. Vi vil imidlertid også se på forholdet mellom religionsfriheten og bestemmelsene om rapportering og tilsyn.

5.2.6.1 *Om å nekte et trossamfunn tilskudd utgjør et legitimt inngrep i religionsfriheten*

Av forarbeidene fremkommer det at tilskuddsordningen tilsier “at staten bør kunne stille særskilte krav til rapportering fra tros- eller livssynssamfunn som mottar støtte”.²²² Midler for å finne ut om det er grunnlag for å nekte et trossamfunn støtte, er rapportering og tilsyn.

Det er et klart mål for Norge å føre en aktiv støttende religionspolitikk. Det kommer frem av GrL. § 16 andre og fjerde punktum, ved at Den norske kirke skal “understøttes” av staten og

---

²¹⁹ Prop. 130 L (2018-2019) pkt. 13.4.2

²²⁰ Hjelpekilden (2019) s. 15

²²¹ Prop.130.L (2018-2019) punkt 17.3.1, s. 185

²²² Ibid s. 62

andre tros- og livssynssamfunn “skal understøttes på lik linje”. Denne bestemmelsen medfører at staten har en plikt til å ha en “aktivt støttende politikk”, som innebærer en understøttelse av religion- og livssynsutøvelsen.²²³ At dette skal gjøres “på lik linje” kan forstås som et forbud mot diskriminering av ulike trossamfunn.²²⁴ Dette kan ses i sammenheng med EMK art. 14 som forbyr diskriminering på grunn av religion.

Norge er ikke forpliktet av internasjonale menneskerettskonvensjoner til å støtte trossamfunn økonomisk.²²⁵ EMK art. 9 pålegger derimot staten å være nøytral og upartisk i religionsspørsmål, noe som også må gjelde for en eventuell tilskuddsordning.²²⁶ Noe annet vil kunne være et urettmessig inngrep i retten til religionsfrihet.²²⁷

Siden staten selv har ønsket å støtte trossamfunn økonomisk, ligger det også til staten å oppstille vilkår for å motta støtte. Disse vilkårene må være nøytrale og upartiske. Staten nyter imidlertid en vid skjønnsmargin fordi det ikke foreligger en felles Europeisk standard for tilskuddsordningen.²²⁸

I forarbeidene til den nye trossamfunnsloven uttales det at dersom “kravene som stilles, skulle gripe inn i selve religions- eller livssynsutøvelsen, er de likevel etter departementets syn saklige, objektive og rimelige begrensninger i retten til å motta tilskudd”.²²⁹ Likevel må det vurderes i hvert enkelt tilfelle hvorvidt vilkårene for å begrense retten til religionsfrihet er oppfylt.

Det er bare utøvelsen av retten til religionsfrihet det kan gjøres inngrep i.²³⁰

Som vi har vist i punkt 3.2, kan det forekomme det psykisk vold mot barn i trossamfunn. I noen tilfeller kommer den psykiske volden av frykten barna har fått av å lære om dommedag og helvete. Læren om dommedag og helvete kan være en sentral del av trossamfunnets teologi. Ofte samsvarer trossamfunnets teologi med hva det enkelte medlem tror på og utgjør en del av deres indre religionsfrihet. Når teologi forkynnes til medlemmer av trossamfunnet, utgjør dette derimot en del av den ytre religionsfriheten. Å utføre demonutdrivelse eller utøve

---

²²³ Prop.130 L (2018-2019) s. 58

²²⁴ Ibid s. 53

²²⁵ Ásatrúarfélagid v. Island avsnitt 31

²²⁶ Church of scientology Moscow v. Russia avsnitt 72, Magyar Keresztény Mennonita Egyház and others v. Hungary avsnitt 76 og Metropolitan Church of Bessarabia and others v. Moldova avsnitt 123

²²⁷ Magyar Keresztény Mennonita Egyház and others v. Hungary avsnitt 76

²²⁸ Alujer Fernández og Caballero Garcia v. Spania s. 7

²²⁹ Prop.130 L (2018-2019) punkt 17.5 s. 193

²³⁰ Darby v. Sweden judgment of 23 October 1990 avsnitt 44

negativ sosial kontroll på grunn av sin religiøse overbevisning, vil også være omfattet av den ytre religionsfrihet. All psykisk vold som blir begått som en del av religionsutøvelsen er altså å regne som den delen av retten til religionsfrihet man kan gripe inn i.

For å gjøre et lovlig inngrep i retten til religionsfrihet må tre vilkår være oppfylt. Inngrepet må ha tilstrekkelig hjemmel i lov, et legitimt formål og være forholdsmessig, jf. EMK art 9 andre ledd.

For å oppfylle kravet til lovhjemmel må hjemmelen være tilgjengelig og forståelig for trossamfunnet.²³¹ Etter § 6 første ledd har staten adgang til å nekte tilskudd. Ordlyden i bestemmelsen, “krenke barns rettigheter”, er vidtfavnende. Det er derfor ikke sikkert det vil være klart for trossamfunnet hva som ligger i dette vilkåret, særlig hva gjelder den nedre grensen. Barns rett til vern mot vold vil derimot være naturlig å forstå som en krenkelse av barns rettigheter. Dessuten er psykisk vold og negativ sosial kontroll eksplisitt nevnt i forarbeidene som eksempler på krenkelser av barns rettigheter.²³² Kravet til klar lovhjemmel er derfor oppfylt.

Videre må inngrepet ha et legitimt formål. EMK art. 9 nevner å sikre andres rettigheter som et legitimt formål. Formålet er å verne barn fra psykisk vold. Dette samsvarer med barnets rettigheter etter barnekonvensjonen og formålet er derfor legitimt.

Til slutt må det foretas en forholdsmessighetsvurdering hvor det vurderes om inngrepet er egnet, nødvendig og proporsjonalt.

Egnet:

Trossamfunnene har i de fleste tilfeller en interesse i å få tilskudd fra staten. Frykten for å miste dette tilskuddet kan virke preventivt ved at de selv undersøker hvorvidt de krenker barns rettigheter i trossamfunnet. Etersom svært mange trossamfunn benytter seg av tilskuddsordningen, vil loven være en god måte å formidle at barn ikke skal utsettes for psykisk vold. Å nekte tilskudd er derfor egnet til å oppnå formålet om å beskytte barn mot psykisk vold.

Nødvendig, “pressing social need”:

Som vi gjennomgått tidligere i oppgaven er psykisk vold mot barn i trossamfunn et problem i dag. Som følge av dette sliter flere med psykiske problemer, også i voksenalder. Historiene

---

²³¹ Leyla Şahin v. Turkey avsnitt 84

²³² Prop.130.L (2018-2019 s. 258 og punkt 7.4.6 s. 80)

viser også hvordan det er særegne og strukturelle aspekter ved trossamfunnene som danner bakgrunnen for blant annet negativ sosial kontroll. Det er derfor nødvendig å ha en sanksjonsmulighet overfor trossamfunn.

Proporsjonalitetsvurdering:

Proporsjonalitetsvurderingen går ut på å veie behovet for inngrep opp mot styrken av inngrepet. Det er som konstatert over et behov for at staten griper inn på en eller annen måte for å beskytte barn mot psykisk vold i trossamfunn. Hvor inngripende det er å nekte trossamfunn tilskudd vil til dels avhenge av hvor avhengig trossamfunnet er av det økonomiske bidraget. Trossamfunn kan være finansiert på flere måter, herunder fra ulike medlemsavgifter, løpende gaver, eller ulike offentlige tilskuddsordninger. Stålsettutvalget viser til at for mange protestantiske trossamfunn, utenfor Den norske kirke, kommer mellom 80-90 prosent av inntektene fra andre kilder enn det offentlige.²³³ Med dette som bakgrunn kan vi si at det for disse trossamfunnene ikke vil medføre et betydelig kutt i deres økonomiske grunnlag. Det betyr at det sannsynligvis ikke vil påvirke muligheten deres til å drifte trossamfunnet i stor grad. Likevel er dette støtte trossamfunnene, i de fleste tilfeller, mottar årlig og regner med i sine budsjett, ettersom staten i utgangspunktet skal understøtte dem. Det er nærliggende å tro at de vil merke at støtten kuttes. Det vil derfor uansett utgjøre et inngrep av en viss styrke.

Et moment i vurderingen er om det ønskede formålet, å beskytte barn mot psykisk vold, kan avhjelpest på mindre inngripende måter. Det kan tenkes at et større fokus på hva som påvirker barns psykiske helse og utvikling, gjennom for eksempel dialog og kursing, vil kunne gi positive resultater. I forarbeidene uttaler departementet at det i mange tilfeller vil kunne være mer hensiktsmessig med dialog og positive tiltak, enn sanksjoner, for å oppnå endringer. Departementet har derimot vurdert i forarbeidene at denne type virkemidler vil være nødvendig i tillegg til de juridiske og økonomiske virkemidlene de har vedtatt.²³⁴ At tilskuddsforvaltningen først tar i bruk slike virkemidler som dialog og kursing, og muligens gir en advarsel først kan ha betydning for om tiltaket er forholdsmessig med formålet eller ikke.

Tilskuddsforvaltningen kan også bestemme at tilskuddet skal avkortes, slik at bare deler av tilskuddet bortfaller. Et slikt tiltak vil være mindre inngripende enn et tiltak hvor hele støtten nektes. Tilskuddsforvaltningen har dermed adgang til å regulere inngrepsstyrken i forhold til hvor alvorlig krenkelsen er.

---

²³³NOU 2013:1 punkt 22.4 s. 321-322

²³⁴ Prop.130 L (2018-2019) s. 64

I alle spørsmål som gjelder barn, må barnets beste vurderes, jf. barnekonvensjonen art. 3 og GrL. § 104 annet ledd. Dette skal ha “stor vekt” i vurderingen.²³⁵ Psykisk vold utgjør en alvorlig krenkelse av barns rettigheter. Begge tiltak vil kunne minske omfanget av psykisk vold mot barn, men det er nærliggende å tro at en sanksjon vil ha større effekt enn hjelpemiddel som dialog og kurs. For å sikre at man oppnår formålet i størst mulig grad, bør man velge sanksjonen i dette tilfelle. Inngrepsbehovet er stort. Det beste tiltaket for barnet vil være det som beskytter barnet i størst mulig grad mot vold.

Det ville vært problematisk om staten måtte gi støtte til en organisasjon som bryter med barns rettigheter, da det også er statens ansvar å sikre barns rettigheter.

Etter en avveining av inngrepsstyrke mot inngrepsbehovet er det å nekte tilskudd et forholdsmessig inngrep for å beskytte barn mot psykisk vold.

Samlet sett utgjør tilskuddsnekt eller -avkortning et legitimt inngrep i retten til religionsfrihet.

5.2.6.2 Om å nekte eller trekke tilbake registrering utgjør et legitimt inngrep i religionsfriheten

Et registrert trossamfunn har flere rettigheter etter trossamfunnsloven, herunder mulighet til å kreve tilskudd, og å søke om vigselsrett. Ved nektning av registrering og ved tilbaketrekking av registrering vil disse mulighetene avskjæres. Som vi har nevnt vil det utgjøre et inngrep å nekte tilskudd. For mange vil også det å ha vigselsrett være en viktig del av religionsutøvelsen deres. Å nekte eller trekke tilbake disse mulighetene vil derfor regnes som et inngrep.

Det må derfor gjøres en vurdering av det er et legitimt inngrep i religionsfriheten.

Egnet:

Ettersom nektelse eller tilbaketrekking av registrering krever at trossamfunnet ikke krenker barns rettigheter etter § 6, vil dette være en mulighet til å sanksjonere psykisk vold mot barn. Det kan virke både preventivt og gjenopprettende, og er derfor et egnet tiltak.

Nødvendig:

Viser til vurderingen av nødvendighet under adgang til å nekte trossamfunn tilskudd. Psykisk vold mot barn er et problem i trossamfunn og anses som alvorlig samfunnsproblem.

---

²³⁵ Rt. 2015 s. 93 avsnitt 65. Se også Rt. 2012 s. 1985 avsnitt 135 og BGC nr. 14 avsnitt 36-40

Proporsjonalitetsvurdering:

Å nekte et trossamfunn å registrere seg er et inngrep i religionsfriheten. Dette er fordi det kan avskjære kravet til tilskudd og miste vigselmyndighet.

Det vil være mer inngripende å trekke tilbake registrering enn å nekte det. Dette er det tatt hensyn til i forarbeidene, hvor det stilles en høyere terskel for å trekke tilbake registrering. I slike tilfeller må være snakk om mer alvorlige forhold, for eksempel ved gjentakende og forsettlig krenkelser.²³⁶ På denne måten vil allerede behovet for inngrep være større.

Å nekte tilskudd vil være et mindre inngripende tiltak som bør benyttes i stedet for å nekte registrering om mulig. Likevel kan det være trossamfunn som ikke søker om støtte, slik at eneste sanksjonsmulighet blir å nekte dem registrering.

Uansett må også andre mindre inngripende tiltak som kursing og dialog vurderes. Dette vil imidlertid ikke kunne sikre formålet like godt som ved en sanksjonsmulighet.

Behovet for å sikre barnets rett til vern mot psykisk vold vil også støttes av barnets beste. Samlet sett vil det derfor fremstå proporsjonalt å gjøre inngrep av denne typen.

En bestemmelse om adgang til å nekte og trekke tilbake registrering utgjør et legitimt inngrep i retten til religionsfrihet.

5.2.6.3 Om rapportering og tilsyn utgjør et legitimt inngrep i religionsfriheten

Rapportering om forhold som gjelder barn og føre tilsyn med trossamfunn, skjer i sammenheng med at trossamfunnet får tilskudd. Dersom et trossamfunn ikke er registrert, vil det ikke være grunnlag for rapportering eller tilsyn.

Å be et trossamfunn om å rapportere om forhold om barn og unge er et inngrep i retten til å utøve religionsfriheten i den forstand at staten kontrollerer trossamfunnets religionsutøvelse. Om tilsyn er det imidlertid ikke nevnt i lov eller forarbeider hvordan dette vil foregå. Det avgrenses derfor mot en vurdering av inngrep. Det må derfor vurderes om disse tiltakene vil være legitime inngrep dersom barn utsettes for psykisk vold i et trossamfunn.

Første vurdering er om det foreligger en klar, forståelig og tilgjengelig lovhjemmel.

---

²³⁶ Prop. 130 L (2018-2019) s. 255

Når det gjelder rapportering etter § 7 kommer det tydelig frem at trossamfunnene i årsmeldingen skal skrive om aktiviteter og tilbud for barn. Det samme gjelder adgangen til å kreve særskilt rapport etter annet ledd. At denne rapporten kan kreves for å få ytterligere informasjon om barns rettigheter i trossamfunnet fremkommer av forarbeidene.²³⁷

Ut ifra § 8 fremkommer det at det føres tilsyn med at trossamfunnene “oppfyller sine plikter etter loven”. I forarbeidene fremkommer det at “plikter” blant annet sikter til forholdene som kan føre til nekting av tilskudd etter § 6, herunder å krenke barns rettigheter.²³⁸ Kravet til klar lovhjemmel er derfor oppfylt.

Videre er det også her som tidligere klart at å beskytte barn mot psykisk vold er et legitimt formål.

Videre må det foretas en vurdering av om inngrepet er nødvendig i et demokratisk samfunn. Det vil si en forholdsmessighetsvurdering hvor det vurderes om inngrepet er egnet, nødvendig og proporsjonalt.

Egnet:

Rapportering og tilsyn vil gi mulighet til å oppdage brudd på barns rettigheter. Det finnes ingen andre kontrollmuligheter. Ved å oppdage tilfeller vil det kunne være egnet til å beskytte barn mot psykisk vold. Det er også egnet for å sikre en effektiv gjennomføring av tilskuddsordningen, som igjen sikrer barns rett til vern mot vold.

Nødvendig:

I likhet med nødvendighetsvurderingene om tilskudd og registrering, har vi sett at psykisk vold mot barn i trossamfunn er et problem.

Proporsjonalitet:

Å kreve årsrapport som inneholder redegjørelse for hvordan tilskuddet har blitt brukt, er et rimelig krav å stille når tilskuddet er øremerket til et formål, jf. § 5 annet ledd. Det er også normal praksis ved søknad om annen offentlig støtte. Dette er derfor i utgangspunktet ikke særlig inngripende.

Kravet om at rapporten også skal nevne hva slags aktiviteter og tilbud trossamfunnet har for barn, og adgangen til å kreve særskilt rapport er imidlertid tatt inn for å kunne kontrollere

---

²³⁷ Prop. 130 L (2018-2019) kap. 24 s. 259-260

²³⁸ Ibid kapittel 24 s. 260

hvorvidt trossamfunnet ikke krenker barns rettigheter etter § 6. Denne type rapportering knytter seg altså ikke til bruken av tilskuddet, men selve grunnlaget for tilskudd eller registrering. Det er dermed ikke selvsagt at det kan kreves en slik rapport. Det vil kunne oppleves som inngripende at myndighetene skal føre kontroll med aktivitetene trossamfunnet tilbyr barn, når hensikten er å oppdage om det foreligger bekymringsverdige forhold for barn.

Behovet for å sikre barn beskyttelse mot psykisk vold i trossamfunn er imidlertid stort. Fordi det ikke finnes andre muligheter til å undersøke barns situasjon i trossamfunn, vil slik rapportering være proporsjonalt.

Når det gjelder tilsyn er det uklart hva som ligger i begrepet å føre tilsyn. Det kan ha betydning for inngrepet styrke hva salg form for tilsyn som skal føres.

Ettersom behovet for kontroll med barn i trossamfunn er stort, vil det imidlertid antas at det også her må anses som proporsjonalt med noe tilsyn.

Samlet sett utgjør adgangen til å be om rapportering og utføre tilsyn, slik det nå foreligger, et legitimt inngrep i retten til religionsfriheten.

5.2.7 Gir bestemmelsene i den nye trossamfunnsloven barn tilstrekkelig beskyttelse mot psykisk vold?

Staten er forpliktet til å sikre barn vern mot psykisk vold i trossamfunn, både etter Grl. 104 tredje ledd og etter barnekonvensjonen art. 19. Bestemmelsene i den nye loven om trossamfunn er et resultat av lovgivers avveining mellom barns rettigheter på den ene siden og retten til religionsfriheten på den andre siden. Som vi har konkludert med tidligere utgjør bestemmelsene som utgangspunkt ikke et inngrep i trossamfunnenes rett til religionsfrihet. Adgangen til å bruke bestemmelsene er derfor i utgangspunktet uproblematisk.

Hvorvidt den nye trossamfunnsloven sikrer barn tilstrekkelig beskyttelse mot psykisk vold avhenger av flere faktorer. Blant annet hvordan trossamfunnene mottar, tolker og tar til seg de nye lovbestemmelsene. En faktor her er hvorvidt trossamfunnene selv oppfatter og har kunnskap om hva som kan være skadelig for barna. Den andre faktoren er om den nye loven medfører at forvaltning- og tilsynsmyndigheten aktivt benytter seg av kontrollmuligheten de har fått og på den måten forsikrer seg om at barna ikke blir utsatt for psykisk vold i trossamfunnene. Det ville først bli klart etter at loven trer i kraft og tilsynsmyndighetene har startet arbeidet sitt. Det er derfor for tidlig å si hvordan lovene vil virke i praksis.

Det vi derimot kan vurdere på nåværende tidspunkt er hvorvidt bestemmelsene er tilstrekkelig egnet til å oppfylle statens forpliktelser til å beskytte barn mot psykisk vold i trossamfunn etter barnekonvensjonen art. 19.

5.2.7.1 *De nye bestemmelsene*

For det første er det positivt at loven eksplisitt sier at barns rettigheter ikke skal krenkes, jf. § 6. Dette setter fokus på barnet i trossamfunnet og sender et klart signal om at lovgiver prioriterer barns rettigheter. Det kan derimot anføres at en tydeliggjøring i lovteksten om hva som ligger i begrepet ville vært nyttig, særlig for at trossamfunnene som skal forholde seg til denne bestemmelsen i utgangspunktet må antas å ikke selv ha innsikt i hva som nødvendigvis krenker barns rettigheter, herunder for eksempel psykisk vold, som beskrevet i punkt 3.2.

For det andre er det positivt at barnets rett til medbestemmelse er lovfestet, jf. § 3. Loven er som nevnt hovedsakelig en tilskuddslov, og denne bestemmelsen medfører ikke noen endring for trossamfunnenes mulighet til å kreve tilskudd. Selv om det ser ut til å være en symbolbestemmelse, vil det kunne sette barnets rett til å bli hørt og rett til å delta, på agendaen hos trossamfunnene. FNs barnekomite har påpekt at å gi barn rett til medvirkning kan bidra til økt beskyttelse mot vold.²³⁹

Videre er adgangen til å kreve rapportering og føre tilsyn positivt i den forstand at det vil kunne gi staten bedre innsyn i barns situasjon i trossamfunnene. Etter § 4 må trossamfunnene som mottar tilskudd rapportere om hvilke aktiviteter de har for barn i trossamfunnet. Bakgrunnen for bestemmelsen var et ønske om å få et bedre innblikk i organiseringen og virksomheten for barn. På denne måten kan myndighetene foreta tilsyn dersom de for eksempel er bekymret for at aktivitetene “strider mot barns rettigheter” eller for eksempel fører til negativ sosial kontroll.²⁴⁰

I tillegg kan myndighetene kreve særskilt rapportering ved behov etter § 7 annet ledd. I henhold til forarbeidene var det klart at denne rapporten kunne kreves for å få økt informasjon om barns situasjon i trossamfunnet. Dette vil gi tilsynsmyndigheten en adgang til trossamfunnene som de ikke har hatt tidligere.

5.2.7.2 *Generelt om tilskudd som middel for beskyttelse av psykisk vold mot barn*

---

²³⁹ Generell kommentar nr. 13 (2011) punkt 63

²⁴⁰ Innst.208 L (2018-2019) Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om Lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven) s. 29

Å gi trossamfunn tilskudd er den primære formen staten understøtter religionsfriheten på.²⁴¹ Å gi økonomisk støtte til trossamfunn kan skape tillit mellom trossamfunnet og staten, samtidig som det gir staten en naturlig adgang til innsyn. At trossamfunnet har denne relasjonen til myndighetene kan også være med på å skape åpenhet.²⁴² Samlet sett kan denne ordningen gi myndighetene og storsamfunnet økt kunnskap om trossamfunnene.²⁴³

Et bakenforliggende mål med tilsynsordningen er å realisere en tilsynsmyndighet som kan gå inn å be om rapportering eller føre tilsyn på annen måte, blant annet dersom barns rettigheter blir krenket.

Ståsettutvalget skriver i NOUen at et av de viktige spørsmålene ved utforming av nye regler for tilskudd er hvorvidt man skal ha regler som hindrer at staten gir støtte til trossamfunn som ikke ivaretar barns rettigheter. I denne sammenheng understreker utvalget at sanksjonering i form av kutt i en støtteordning uansett ikke vil være tilstrekkelig for å faktisk sikre barns rettigheter i tros- og livssynsamfunn.²⁴⁴

Dette støttes av to andre momenter utvalget trekker frem i NOUen. Utvalget viser til et eksempel hvor den omdiskuterte pastoren Jan Åge Torp (for øvrig far til Anders Torp, bak boken Jesussoldaten) i 2008 forsvarte at foreldre kunne gi barna “en dask” som del av barneoppdragelsen. Barneombudet reagerte den gang på uttalelsen. Torp sa til avisa Norge IDAG høsten 2009 at han regnet med at barneombudet ville fjerne støtten til menigheten hans, Oslokirken, men menigheten hans hadde allerede frasagt seg støtte.²⁴⁵

Dette er en side av problemet med tilskuddsordning som sanksjonsmulighet. Det er frivillig for trossamfunnet å kreve støtte, og på denne måten kan de i stor grad unndra seg kontroll om de ønsker.

En annen side av problemet med tilskuddsordning som sanksjonsmulighet er at mange menigheter mottar opptil 80-90 prosent av det økonomiske grunnlaget deres fra andre steder enn offentlig tilskudd. Dette gjelder særlig menigheter som de vi har nevnt i kapittel 2. Det er altså heller ikke livsnødvendig for virksomheten deres å motta støtte. Dette medfører at sanksjonen i realiteten er svak.²⁴⁶

---

²⁴¹ Prop.130 L (2018-2019) s.58

²⁴² Ibid s. 59

²⁴³ Ibid s. 60

²⁴⁴ NOU 2013, s. 347

²⁴⁵ Ibid. s. 348

²⁴⁶ Ibid. s. 321-322

Det som derimot gjør den nye trossamfunnsloven effektiv selv for trossamfunn som ikke ønsker å motta støtte, er at de må være registrert for å kunne inneha en del andre rettigheter, slik som for eksempel vigselfmyndighet. Som vi har vært inne på vil det å kunne tilby vigsel til sine medlemmer være ønskelig for mange trossamfunn. Registrerte trossamfunn må årlig sende inn rapport etter den nye trossamfunnslovens § 7. I rapporten kreves det årlig redegjørelse for aktiviteter for barn og unge, og det kan kreves særskilt rapport etter annet ledd. Slik rapportering kreves fordi både søknad om førstegangs registrering og søknad om fortsatt registrering kan avslås dersom trossamfunnene begår krenkelser listet opp § 6, herunder “krenker barns rettigheter”. Den årlige rapporten skal også inneholde en redegjørelse av forvaltningen av en eventuell vigselfrett. Med dette kan trossamfunn som har unnlatt å kreve tilskudd, fremdeles måtte oppfylle rapporteringsplikten i den nye trossamfunnsloven. Dette vil da kunne fungere som et pressmiddel og gi dem et incentiv til å sikre barns rettigheter, selv uten å motta tilskudd.

Det er likevel frivillig å registrere trossamfunnet. Trossamfunn kan derfor også velge å ikke registrere seg og på den måten ikke være underlagt tilsynsmyndighetenes kontroll. Barn i uregistrerte trossamfunn vil derfor ikke være beskyttet av bestemmelsene i den nye trossamfunnsloven.

Dette leder oss over til et annet problem. Hva skjer dersom et trossamfunn nektes registrering for å ha krenket barns rettigheter? Uten registrering vil ikke lenger forvaltningsmyndigheten ha hjemmel til å kreve rapportering eller utføre tilsyn med trossamfunnet. Dette vil altså medføre at myndighetene ikke lenger har adgang til å føre kontroll med et trossamfunn som har utfordringer knyttet til ivaretagelse barns rettigheter.

5.3 Konklusjon

I lys av problemstillingen vår må dette derfor medføre at loven slik den ser ut nå mangler en bestemmelse som sikrer staten mulighet til å føre tilsyn med *alle* barn i trossamfunn. Konklusjonen må derfor bli at den nye trossamfunnsloven ikke i tilstrekkelig grad ivaretar statens forpliktelse til å beskytte barn mot psykisk vold i trossamfunn.

6 Rettspolitiske betraktninger

Retten til religionsfrihet er en av forutsetningene for et demokratisk samfunn og det kan utgjøre en svært viktig del av et menneskes identitet.²⁴⁷ Norge ønsker å ha et livssynsåpent samfunn hvor det gis rom for religionsutøvelse. Den nye loven om trossamfunn skal reflektere dette.²⁴⁸

I forarbeidene til trossamfunnsloven kommer det frem at staten ikke ønsker å mistenkeliggjøre trossamfunn ved å formulere lovgivningen på en stigmatiserende måte.²⁴⁹ Det er også viktig å fremheve at for mange kan religion være positivt, gi håp og trygghet og øke livskvaliteten.²⁵⁰

På den andre siden er det som påpekt tidligere viktig å beskytte barn, da de er en sårbar gruppe som er særlig utsatt for vold.²⁵¹ Vi stiller derfor spørsmålet om staten har vært for forsiktige i utformingen av den nye trossamfunnsloven, i den forstand at de ikke har benyttet muligheten til å beskytte barn mot psykisk vold i tilstrekkelig grad.

6.1 Vår vurdering av den nye trossamfunnsloven

Ved utformingen av den nye lovgivningen om trossamfunn, måtte lovgiver etter Grl. § 104 tredje ledd og barnekonvensjonen artikkel 19 undersøke om det var behov for bestemmelser som beskytter barn mot vold og gir dem bedre oppvekstvilkår.²⁵² Vi har sett at den nye trossamfunnsloven kan være en forbedring hva gjelder barns rettigheter i trossamfunn. Til forskjell fra de gamle lovene om tro- og livssynssamfunn, nevner den nye loven barns rettigheter eksplisitt. Dette gir et økt fokus på barnets rettigheter i trossamfunn. Det er også positivt at forarbeidene nevner psykisk vold og negativ sosial kontroll som eksempler på krenkelser av barns rettigheter.

I tillegg så vi at innholdet i kravene “rett og sømd” og “rett og moral” i dagens lover om tro- og livssynssamfunn var uklare og at de i praksis ikke ble håndhevet. Den nye trossamfunnsloven § 6, konkretiserer vilkårene ved å stille opp en liste med aktuelle krenkelser og er derfor

---

²⁴⁷ Se blant annet Leyla Şahin v. Turkey avsnitt 104, S.A.S. v. France avsnitt 124, Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas and Others v. Austria avsnitt 61 og Jehovah's Witnesses of Moscow and others v. Russia avsnitt 99

²⁴⁸ Prop.130 L (2018-2019) punkt 1.1.2 s. 11

²⁴⁹ Ibid punkt 6.3.3 s. 62 og 17.5 s. 191, samt høringsinstansenes bemerkninger i punkt 17.4 s. 188 og 189

²⁵⁰ Fugelli (2014) s. 382-384

²⁵¹ Prop.130 L (2018-2019) Punkt 32.5.5

²⁵² Dokument 16 (2011-2012) punkt 32.5.1 s. 189

klarere enn dagens lovgivning. Rekkevidden av begrepet “krenker barns rettigheter” kan som nevnt være noe uklar. En konkretisering i forskrift eller lignende kan kanskje avhjelpe dette. En slik konkretisering ville også være positivt for forvaltningsmyndighetene da de hadde fått enda klarere retningslinjer for hvilke forhold som omfattes. Ikke minst vil det være av betydning for trossamfunnene som vil bli klar over hvor grensene går. På den andre siden må en eventuell konkretisering ikke være utformet som en uttømmende liste slik at begrepet ikke vil kunne omfatte nye former for vold.

6.1.1 Barns rett til å bli hørt

Å innlemme barns rett til å bli hørt i den nye trossamfunnsloven § 3 er i utgangspunktet et positivt tiltak. Den kan sende signaler til trossamfunnene om at det er viktig at det tas hensyn til barnets individuelle ønsker og at bruk av negativ sosial kontroll derfor er uønsket.

En mangel ved bestemmelsen er at det ikke nødvendigvis har noen konsekvenser for trossamfunn dersom de ikke følger dette prinsippet. Samtidig er barns rett til å bli hørt en rettighet for barnet og dersom trossamfunn ikke følger prinsippet kan det i teorien føre til at de nektes tilskudd. Det vil imidlertid sannsynligvis være vanskelig å oppdage.

FNs barnekomite har påpekt at det er viktig med medvirkning fra barna i utviklingen av tiltak for å bekjempe vold mot barn.²⁵³ Hjelpeskildens rapport handler blant annet om hva mennesker som har vonde opplevelser med trossamfunn mener voksne mennesker som møter barn i disse situasjonene bør gjøre for hjelpe dem og hvordan. I utformingen av lovgivningen kunne kanskje de ansvarlige latt berørte parter medvirke i større grad.

6.1.2 Håndheving ved rapportering og tilsyn

En effektiv beskyttelse av barn i trossamfunn, avhenger av hvordan fylkesmannsembetene håndhever bestemmelsene. Det innebærer at fylkesmannsembetene må ha god kompetanse på særlige former for vold, herunder psykisk vold, som kan finne sted i trossamfunn. Videre må de aktivt følge med og undersøke hvordan barn har det i trossamfunn. Blant annet må de etablere seg tydelig som den kompetente innstansen hvor mennesker kan komme med bekymringer, slik at folk vet hvor de skal henvende seg.

---

²⁵³ Generell kommentar nr. 13 (2011) punkt 39

Stålsettutvalget la i sitt forslag opp til at tilsynsmyndigheten skulle ha en aktiv og selvstendig rolle og blant annet utvikle et system for å avdekke krenkelses.²⁵⁴ Det ser imidlertid ikke ut til at dette er blitt fulgt opp i loven. Det skal føres tilsyn etter § 8, men det er usikkert hvordan og i hvilken utstrekning tilsynet skal skje. Det ser derfor ut til at det blir opp til de to ansvarlige fylkesmannsembetene å vurdere hvilken metode som er hensiktsmessig.

Vi mener i likhet med Stålsettutvalget at det bør føres en mer aktiv kontroll med trossamfunnene for å sikre en effektiv gjennomføring av loven. Dette kunne vært løst med et strengere krav til tilsynsmyndighetens arbeid. At det faktisk føres tilsyn er essensielt for å oppdage forhold som kan være skadelige for barn.

Det vil være positivt at forvaltningen samles hos to fylkesmannsembeter. Dette kan føre til økt kompetanse på området og en mer ensartet praksis. Psykisk vold i trossamfunn er et komplisert tema som krever en særskilt kompetanse.

Samtidig vil ikke sentraliseringen av forvaltningen uten videre føre til at det blir lettere å føre tilsyn med trossamfunnene. Det er over 860 trossamfunn som skal følges opp av bare to fylkesmenn. For Fylkesmannen i Agder, som har ansvar for alle trossamfunn utenfor Oslo og Viken, vil det i tillegg være en utfordring at trossamfunnene er spredt utover hele Norge. Det er derfor usikkert om en slik fordeling av ansvar mellom fylkesmennene vil føre til en forbedring på tilsynsområdet.

Muligheten for kontroll med trossamfunnene etter den nye trossamfunnsloven avhenger av om trossamfunnene er registrert. Bortsett fra muligheten til å gjennomføre vigsler, kan vi ikke se noen andre åpenbare årsaker til at trossamfunnet skulle ønske å være registrert dersom de ikke ønsker å motta støtte.²⁵⁵ På denne måten kan et trossamfunn unndra seg en del av den statlige kontrollen ved å ikke la seg registrere eller søke om tilskudd. Dette viser at staten fremdeles mangler en effektiv lovbestemmelse mot psykisk vold mot barn i trossamfunnsloven. Vi mener at dersom staten ikke supplerer de nye bestemmelsene med en bestemmelse som gjelder uavhengig av om trossamfunnet er registrert, vil staten fremdeles ha begrenset mulighet til å føre tilsyn med barn i trossamfunn.

Stålsettutvalget fremhevet at muligheten til å nekte trossamfunn tilskudd ikke alene er nok til å sikre barns rettigheter, men at også andre tiltak måtte iverksettes.²⁵⁶ Som vi har sett på tidligere i oppgaven har staten en forpliktelse til å ta alle lovgivningsmessige tiltak for å sikre barn

---

²⁵⁴ NOU 2013:1 357

²⁵⁵ Ny trossamfunnslov § 9 og Prop.130.L (2018-2019) s. 150

²⁵⁶ NOU 2013:1 punkt 23.4.2.2 s. 347 “En problematisk håndtering av barn og barns interesser”

mot vold. Ingen former for vold kan aksepteres eller rettfærdiggjøres på noen måte etter barnekonvensjonen artikkel 19.²⁵⁷

På denne bakgrunn kan vi si at staten fremdeles ikke oppfyller sine forpliktelser fullt ut eller godt nok etter barnekonvensjonen art. 19 og Grunnloven §104 tredje ledd. For å sikre et formålstjenlig vern mot psykisk vold i trossamfunn bør flere tiltak iverksettes. For eksempel bør staten ha en annen mulighet til å føre tilsyn med barn i trossamfunn.

6.2 Forslag om forbud mot psykisk vold i trossamfunn

Det bør ikke være slik at noen omsorgspersoner kan utsette barn for psykisk vold.²⁵⁸ Det er fordi barnekonvensjonen art. 19 nr. 1 ikke tillater noen former for vold mot barn. Psykisk vold fra foreldre er forbudt etter barneloven § 30 tredje ledd. Det finnes ikke et lignende forbud for representanter for trossamfunn, selv om de etter vår vurdering i punkt 3.2.3.1 i noen tilfeller er å regne som omsorgspersoner etter barnekonvensjonen.

For å kunne føre tilsyn med trossamfunn som ikke velger å benytte seg av tilskuddsordningen eller ønsker å være registrert, kan det være hensiktsmessig å utforme en generell forbudsbestemmelse i den nye trossamfunnsloven. Vi vil foreslå et alternativ, et forbud som ligner det som fremkommer av barneloven § 30, for den videre drøftelse.

Barn i trossamfunnet må ikke bli utsatt for fysisk eller psykisk vold. Bruk av vold eller skremmende og plagsom oppførsel eller annen hensynsløs atferd overfor barnet er forbudt.

I Ot.prp.nr.104 (2008-2009)²⁵⁹ s. 72 til barneloven forklares det at skremmende eller plagsom oppførsel eller annen hensynsløs atferd innebærer “alle måter å skade, skremme, ydmyke eller på andre måter krenke barnet uten bruk av fysisk makt, som er egnet til å gi barnet en følelse av frykt, avmakt, skyld, skam, mindreværd eller fortvilelse eller en grunnleggende følelse av ikke å være ønsket eller elsket”. Ordlyden er den samme som i strl. § 266 om hensynsløs atferd (se punkt 3.5), men andre straffebestemmelser om psykisk vold kan også anvendes.²⁶⁰ En slik forklaring av hva vold, herunder psykisk vold, bør også presiseres i forarbeidene eller forskrift til trossamfunnsloven. Det bør i tillegg listes opp relevante eksempler på psykisk vold, herunder negativ sosial kontroll. Forholdet til straffeloven bør også utbroderes.

---

²⁵⁷ Generell kommentar nr. 13 (2011) punkt 3 a) og punkt 17

²⁵⁸ Se drøftelse i 3.2.3.1 *Er ungdomsledere, prester, pastorer eller andre ledere i trossamfunn omsorgspersoner etter barnekonvensjonen?*

²⁵⁹ Ot.prp.nr.104 (2008–2009) Om lov om endringer i barnelova mv. (flytting, delt bosted, samvær, vold mv.)

²⁶⁰ Ot.prp.nr.104 (2008–2009) s. 72

En slik forbudsbestemmelse kan sende tydelig signal om at ingen former for vold mot barn kan rettferdiggjøres, heller ikke ved at det er en del av religionsutøvelsen. Dette ville være i tråd med barnekonvensjonen art. 19 om at alle former for vold skal forbys på alle samfunnsområder. Dessuten kan en slik bestemmelse brukes til å tydeliggjøre problematiske forhold og potensielt skadelige praksiser for eksempel i forarbeider eller forskrift til bestemmelsen. Det kan også gi myndighetene insentiv til å utforme andre egnede tiltak for at slike forhold kan forebygges eller avdekkes. Dersom staten påpeker at psykisk vold mot barn i trossamfunn ikke aksepteres, kan det også være lettere for voksne som møter barn i disse situasjonen å reagere og hjelpe barna.

6.2.1 Vil en lovregulering av forbud mot psykisk vold mot barn være et lovlig inngrep i religionsfriheten?

Dersom en slik forbudsbestemmelse som foreslått ovenfor skulle blitt innlemmet i den nye trossamfunnsloven, må den vurderes opp mot retten til religionsfrihet. Som vist til i punkt 3.2, vil disse tilfellene av psykisk vold være en del av selve religionsutøvelsen. Den foreslåtte bestemmelsen forbyr denne måten å utøve religionen på og vil derfor utgjøre et inngrep i retten til religionsfrihet.

Vurderingen er om bestemmelsen vil kunne forsvares som et legitimt inngrep i religionsfriheten.

Gitt at denne bestemmelsen blir innlemmet i den nye trossamfunnsloven vil inngrepet ha grunnlag i lov. At inngrepet må ha grunnlag i lov innebærer ikke bare at det må være nedfelt i en lov, det må også være tilgjengelig og forståelig for dem det gjelder.²⁶¹ Ved at bestemmelsen fremkommer av loven om trossamfunn, vil det være naturlig å anta at trossamfunnene kjenner den, fordi trossamfunnene må ha kjennskap til loven for å kunne søke tilskudd. Selv om de ikke søker tilskudd, vil dette være den eneste loven som omhandler trossamfunn spesielt. Det vil altså også på denne måten være et naturlig valg av plassering for å nå ut til trossamfunn. Forarbeidene eller forskrift til bestemmelse bør, slik vi har foreslått, inneholde informasjon om hva som kan være psykisk vold slik at også dette er kjent for trossamfunnene. Dette vil gjøre innholdet i bestemmelsen tilstrekkelig forståelig.

---

²⁶¹ Leyla Şahin v. Turkey avsnitt 84

Videre må inngrepet ha et legitimt formål. EMK art. 9 nevner å sikre andres rettigheter som et legitimt formål. Formålet til bestemmelsen er å verne barn fra psykisk vold. Dette samsvarer med barnets rettigheter etter barnekonvensjonen og formålet er derfor legitimt.

Til slutt må inngrepet være nødvendig i et demokratisk samfunn. Det vil si at bestemmelsen må være egnet, nødvendig og proporsjonal med inngrepets styrke.

Egnet:

Vurderingen her går ut på en den foreslåtte bestemmelsen er egnet til å beskytte barn mot psykisk vold i trossamfunn. En slik lovbestemmelse kan imidlertid kritiseres for at den ikke medfører sanksjoner og dermed ikke kan håndheves med mindre forholdet er dekket av andre lovbestemmelser, for eksempel i straffeloven. Etter vår mening kan en symbolbestemmelse likevel være egnet. Det er fordi den vil være et viktig rettspedagogisk virkemiddel og sende tydelige signaler om at det ikke under noen omstendigheter skal utøves psykisk vold mot barn. Den foreslåtte bestemmelsen er derfor egnet til å oppnå formålet.

Nødvendig “pressing social need”:

Vi har tidligere slått fast at barn kan bli utsatt for psykisk vold i trossamfunn. Som presisert ovenfor anser vi heller ikke muligheten til å nekte trossamfunn tilskudd eller registrering som tilstrekkelig for å beskytte barn mot psykisk vold i trossamfunn. Denne bestemmelsen er derfor nødvendig.

Proporsjonalitetsvurdering:

Det må videre gjøres en forholdsmessighetsvurdering, som balanserer trossamfunnets beskyttede interesse av å utøve religionen uten at staten griper inn, og det legitime samfunnsbehovet å beskytte barn mot psykisk vold.²⁶² En del av denne vurderingen er å se om andre mindre inngripende metoder kunne vært brukt for å oppnå samme formål.²⁶³

Barn er særlig sårbare og avhengig av voksne.²⁶⁴ Dette gjør behovet stort for å beskytte dem fra vold.

I dette tilfellet er det snakk om et inngrep som gjør at trossamfunnet kanskje må utøve sin religion på en annen måte enn før. Samtidig innebærer ikke selve forbudet noen sanksjonsmuligheter i seg selv.

---

²⁶² Rt. 2015 s. 93 avsnitt 60

²⁶³ Biblical Centre of the Chuvash v. Russia avsnitt 58

²⁶⁴ Prop.130 L (2018-2019)

Det kan oppfattes som stigmatiserende å plassere et slikt forbud i trossamfunnsloven. Et mindre inngripende tiltak vil for eksempel være å plassere et slikt forbud i en lov som gjelder på alle områder barnet beveger seg, for eksempel straffeloven.

Også andre tiltak som for eksempel kursing kan være nyttig for å oppnå formålet. Likevel vil et slikt tiltak i stor grad avhenge av trossamfunnets frivillighet og det er derfor usikkert hvorvidt om formålet vil oppnås på denne måten. Dette tiliser at det er nødvendig med et klart forbud i dette tilfelle.

Ettersom forbudet handler om barn, må også barnets beste vektlegges. I dette tilfelle er det beste for barnet å bli beskyttet mot psykisk vold. Avveid mot barnets beste vil momentene som taler mot forbud ikke være vektige nok. Dette taler derfor for et forbud.

Et forbud vil derfor være proporsjonalt med retten til religionsfriheten.

Etter vår vurdering har lovgiver derfor adgang til å innlemme en forbudsbestemmelse i trossamfunnsloven.

6.3 Legaldefinisjon av psykisk vold

Det er en svært nær tilknytning mellom religionsutøvelsen, den religiøse overbevisningen og det som klassifiseres som psykisk vold i punkt 3.2. Derfor kan det oppstå uenighet om hva som faktisk er psykisk vold og om de tilfellene som vi har lagt frem i kapittel 2 passer inn i definisjonen av dette.²⁶⁵

I noen tilfeller kan det også påberopes at den psykiske volden er utført i “god tro”. For eksempel at man forteller barn om en skremmende fortelling om dommedag for at de skal leve rett og dermed overleve når dette skal skje. Det er en virkelighet for dem det gjelder og de tror at de gjør det beste for barna. FNs barnekomite har imidlertid påpekt at det ikke har betydning om vold er utøvd i “vond vilje” for om det blir ansett som en krenkelse.²⁶⁶

En generell svakhet med den norske lovgivningen i dag er at det verken i straffelovgivningen eller andre steder finnes en definisjon av hva psykisk vold er. FNs barnekomite påpeker behovet for at staten gir legale definisjoner av de ulike formene for vold i sin generelle kommentar

---

²⁶⁵ Se debatt om helvete i Vårt Land i punkt 1.2

²⁶⁶ Köhler-Olsen (2013) s. 34

nr. 13.²⁶⁷ I straffelovgivningen er det imidlertid bestemmelser som kan brukes på handlinger som kategoriseres som psykisk vold, som hensynsløs atferd i § 266, tvang i § 251, trusler i § 263 og mishandling i nære relasjoner jf. strl. § 282. Vi skal ikke vurdere om disse bestemmelsene gir et helhetlig vern mot psykisk vold mot barn i trossamfunn. Poenget er at det er usikkerhet rundt hva psykisk vold egentlig er. Vi har måtte utlede definisjonen fra FNs generelle kommentar nr. 13, WHO og BUFDIRs nettside.

Det er altså et klart behov for en legaldefinisjon, men det kan by på problemer å få alle parter til å enes om en definisjon. Staten bør derfor invitere både representanter for barn og trossamfunn til en slik samtale.

6.4 Manglende fokus på psykisk vold i trossamfunn

Gjennom arbeidet med å innhente informasjon om situasjonen for barn i trossamfunn i dag, har vi oppdaget at det er lite fokus på psykisk vold mot barn i trossamfunn.

Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll fremhever at barn i trossamfunn ikke blir godt nok sett og at det må bli økt bevissthet rundt negativ sosial kontroll i trossamfunn.²⁶⁸ Selv om både kompetanseteamet og barneombudet får inn saker om dette, ser det ikke ut til at myndighetene har satt inn særlige tiltak for å verken undersøke eller forebygge dette. Det er viktig at staten tar tak i dette som et faktisk problem og ikke overser denne utsatte gruppen.

I artikkelen i Vårt Land sier leder for Hjelpeskilden, Hilde Langvann at det er vanskelig for mange å snakke med psykologer om psykiske problemer som kommer av deres religiøse overbevisning, da de ikke føler at deres virkelighetsforståelse blir tatt på alvor.²⁶⁹ Dette illustrerer at det er behov for et bedre hjelpeapparat, både i møte med barn som blir utsatt for psykisk vold i trossamfunn, men også for unge voksne og voksne som opplever vanskelige bruddprosesser med trossamfunn. Dette vil også være i tråd med barnekonvensjonen art. 19 andre ledd, hvor det anbefales at staten iverksetter beskyttelsestiltak i form av sosiale programmer som gir nødvendig støtte, oppfølging og behandling av barn utsatt for vold.

---

²⁶⁷ Generell kommentar nr. 13 (2011) punkt 18

²⁶⁸ Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll (2019) s. 21

²⁶⁹ Thon (2020)

Kildeliste

Litteratur

Bendiksen, Lena R.L. og Trude Haugli. *Sentrale emner i barneretten*, 3. utgave, Universitetsforlaget 2018.

Føllesdal, Andreas, Morten Ruud og Geir Ulfstein (red.). *Menneskerettighetene og Norge*, Universitetsforlaget 2017

Høstmælingen, Njål, Elin Saga Kjørholt og Kirsten Sandberg (red.). *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*, 4. utgave, Universitetsforlaget 2020.

Köhler-Olsen, Julia. *Barnets rett til selvbestemmelse i forhold til religiøse normer*. Oslo: Universitetet i Oslo, 2012.

Fuggeli, Per, Benedicte Ingstad, *Helse på norsk*, 2. utgave, Gyldendal 2014

Rapporter og annet

Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll: *Årsrapport 2019*. Hentet 29.10.2020 fra https://bufdir.no/globalassets/global/nbbf/vold_overgrep/kompetanseteam_aarsrapport_2019.pdf

Regjeringens handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse: *Retten til å bestemme over eget liv*. (2017-2018)

Hjelpekilden og Redd barna: *Små sko, stor tro*. Rapport utgitt i 2019.

Barneombudet: Innsyn i anonymiserte saker barneombudet har fått tilsendt, 7. oktober 2020

Søvig, Karl Harald: "*Barnets rettigheter på barnets premisser*", utredning i regi av Barne- og likestillingsdepartementet, 2009.

Nettsider

Baraldsnes, Ronnie, "*Her blir de norske barna slått i bakken av "Den Hellige Ånd"*", TV2, publisert 18.02.2017, hentet 02.11.20, <https://www.tv2.no/a/8938345/>

Bufdir: *Psykisk vold*. Hentet 13. oktober 2020 fra https://bufdir.no/vold/TryggEst/Overgrep/Psykisk_vold/

Fylkesmannen i Innlandet: *Ny lov om tros- og livssynssamfunn*. Publisert 21.10.2020. Hentet 29.10.2020 fra <https://www.fylkesmannen.no/nn/innlandet/folk-og-samfunn/trus--og-livssynssamfunn/ny-lov-om-tros--og-livssynssamfunn/>

Henriksen, Kari: Skriftlig spørsmål til barne- og familieministeren, Dokument nr. 15:273 (2020-2021), Innlevert: 28.10.202, Besvart: 03.11.2020. Hentet 22.11.20 fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/Skriftlig-sporsmal/?qid=81887>

Johansen, Elias Bakken: *Bekymret for Jehovas vitner-praksis*, publisert 20. november 2020, Vårt land. Hentet 21.11.2020 fra <https://www.vl.no/religion/bekymret-for-jehovas-vitner-praksis-1.1803996>

Kværne, Per: *demon* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 18. november 2020 fra <https://snl.no/demon>

Thon, Torgeir Holljen: *Vil nekte statsstøtte til trossamfunn som truer med helvete*. Publisert 19. september 2020, Vårt land. Hentet 22.11.2020 fra <https://www.vl.no/religion/vil-nekte-statsstotte-til-trossamfunn-som-truer-med-helvete-1.1775889>

SSB, Medlemmer av tros- og livssynssamfunn, publisert 2019, hentet 23.11.20 <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/faktaside/religion>

WHO (World Health organization), publisert: 8 June 2020, hentet 13.11.20. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-children>

Personlige meddeles

Langvann, Hilde, daglig leder i Hjelpeskilden, personlig meddelelse om erfaringer med mennesker som har vokst opp i lukkede trossamfunn, 24. september 2020. [Gjengitt med samtykke].

Lover

1814	Lov 17. mai 1814 kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven) [grl.]
1981	Lov 8. april 1981 lov om barn og foreldre (barnelova) [bl.]
1998	Lov 17. juli 1998 nr. 61 lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova) [oppl.]
1999	Lov 21. mai 1999 nr. 30 lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettighetsloven) [mrl.]
1981	Lov 12. juni 1981 nr. 64 om tilskott til livssynsamfunn
1996	Lov 7. juni 1996 nr. 31 om den norske kirke (kirkeloven) [kirkel.]
1969	Lov 13. juni 1969 nr. 25 om trdomssamfunn og ymist anna
2020 (ikke trådt i kraft)	Lov 24. april 2020 nr. 31 om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven)
	Lov 04. juli 1991 nr. 47 om ekteskap
	Lov om 07. juni 1996 nr. 32 om gravplasser, kremasjon og gravferd

Forarbeider og forskrift

2011-2012	Dok.nr.16 (2011-2012) Rapport fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettighetene i Grunnloven
2019-2020	Innst.208 L (2018-2019) Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om Lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven)

- 2018-2019-2020 Prop.130 L (2018–2019) Lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven)
- Resolusjon 24 april 2020 nr. 855: Delt ikraftsetting av lov 24. april 2020 nr. 31 om tros- og livssynssamfunn
- 1962 Innstilling om lov om trossamfunn, avgitt 4. juni 1962 av Dissenterlovkomiteen av 1957
- 2008-2009 Ot.prp.nr.22 (2008-2009) om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon - slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)
- 1980-1981 Innst.O.nr.84 (1980–1981) Innstilling fra justiskomiteén om lov om tilskot til livssynssamfunn
- 2008-2009 Ot.prp.nr.104 (2008–2009) Om lov om endringer i barnelova mv. (flytting, delt bosted, samvær, vold mv.)
- 1986-1987 Innst.O.nr.20 (1986-87) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endring i barneloven § 30 (vold og annen mishandling av barn)
- 2008-2009 Ot.prp.nr.104 (2008-2009)
- 2007-2008 St.meld.nr.17 (2007-2008) Hentet 19.10.2020 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-17-2007-2008-/id507168/?ch=2#kap2-3>
- 2017 Kulturdepartementet, Høringsnotat 25. september 2017 Forslag til ny lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven)

Ot.prp.nr. 56 (1996-1997) Om lov om endringer i lov 8. april 1981nr 7 om barn og foreldre (barnelova)

NOU 2013:1 Det livssyns åpne samfunn
En helhetlig tros- og livssynspolitik
Forskrift om registrerte og uregistrerte trossamfunn, FOR-2005-04-19-345

Rettspraksis

Rt. 2009 s. 1261
Rt. 2012 s. 1985
Rt. 2012 s. 2039
Rt. 2015 s. 93 (Maria)
Rt. 2015 s. 155 (Rwanda)
Rt. 2015 s. 1388
HR-2016-1286-A
HR-2016-2554-P
HR-2017-2415-A
HR-2018-2096-A
HR-2019-2205-A

SOMB-1998-5 (1998 S 51)

Internasjonale rettskilder

BK *FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989*

ØS *Internasjonal konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, 16. desember 1966*
K

EM *Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter, Roma 4. november*
K 1950.

SP *Internasjonal konvensjon om sivile og politiske rettigheter, 16. desember 1966.*

Generell kommentar nr. 13, General Comment No. 13 (2011), The right of the child to freedom from all forms of violence (UN. doc. CRC/C/GC/13)
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/fn_barnekonvensjon/barnekonvensjonen_generell_kommentar_nr_3_engelsk_originalversjon.pdf

Generell kommentar nr. 14, General Comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interest taken as a primary consideration (art. 3, para 1) (UN. doc. CRC/C/GC/14)
https://www.regjeringen.no/contentassets/1376fac2fe2a427389f9f94b52acdefc/crc_c_gc_14_eng_nor.pdf

Generell kommentar nr. 18, Joint general recommendation No. 31 of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women/general comment No. 18 (2014) of the Committee on the Rights of the Child on harmful practices (UN. doc CRC/C/GC/18)
<https://www.regjeringen.no/contentassets/1376fac2fe2a427389f9f94b52acdefc/general-comments-no-18-n1462778.pdf>

CESCR General Comment No. 3: The Nature of States Parties' Obligations (Art. 2, Para. 1, of the Covenant)
Adopted at the Fifth Session of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights, on 14 December 1990 (Document E/1991/23) .<https://www.refworld.org/pdfid/4538838e10.pdf>

201 UN. do. CRC/C/NOR/CO/4, Committee on the Rights of the Child, Consideration of reports submitted by
0 State parties under article 44 of the Convention, 3 March 2010

Internasjonal rettspraksis

Magyar Keresztény Mennonita Egyház and others v. Hungary v. Russia	Case of Magyar Keresztény Mennonita Egyház and others v. Hungary, 08.04.2014
Biblical Centre of The Chuvash Republic v. Russia	Case of Biblical Centre of The Chuvash Republic v. Russia, no. 33203/08, 12.06.2014
Fernández Martínez v. Spain	Case of Fernández Martínez v. Spain, no. 56030/07, 12.06.2014
Hasan Chaush v. Bulgaria	Case of Hasan Chaush v. Bulgaria, no. 30985/96, 26.10.2000
Hoffman v. Austria	Case of Hoffman v. Austria, no. 12875/87, 23.06.1993
Jehovah's Witnesses of Moscow and others v. Russia	Case of Jehovah's Witnesses of Moscow and others v. Russia, no. 302/02, 10.06.2010
Leyla Şahin v. Turkey	Case of Leyla Şahin v. Turkey, nor. 44774/98, 10.11.2005
Metropolitan church of Bessarabia and others v. Moldova	Case of Metropolitan church of Bessarabia and others v. Moldova, no. 45701/99, 13.12.2001
Osmanoğlu and Kocabaş v. Switzerland	Case of Osmanoğlu and Kocabaş v. Switzerland, no. 29086/12, 10.01.2017
Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas and Others v. Austria	Case of Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas and Others v. Austria, no. 40825/98, 31.07.2008

